

Nr 145

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphävande av lagen (1969: 732) om postbanken, m. m.; given Stockholms slott den 6 september 1973.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres sjukdom:

CARL GUSTAF

G. E. STRÄNG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att Postbanken och Sveriges Kreditbank (Kreditbanken) fr. o. m. den 1 juli 1974 sammangår till en statlig affärsbank kallad Post- och Kreditbanken (PK-banken). Kreditbanken uppgår i sin helhet i PK-banken. Postbankens sparrörelse och den räntebärande delen av postgirorörelsen förs över till den nya banken medan den inte räntebärande delen av postgirot förs över till postverket. Den nya banken kommer att få tillgångar på ca 29 miljarder kr. och blir bl. a. i fråga om storleken av inlåningen från allmänheten den största banken i landet. Med ett tillskott av ett aktiekapital om 158,4 milj. kr. kommer PK-bankens eget kapital att uppgå till sammanlagt 621,2 milj. kr. fördelade med 316,8 milj. kr. på aktiekapital, 158,4 milj. kr. på reservfond och 146,0 milj. kr. på disponibla medel.

Postverket föreslås i fortsättningen inte skola bedriva utlåning eller placeringsverksamhet. Till postverket inflytande likvida medel skall därför föras över till PK-banken för att förvaltas av denna. Den rutinmässiga och expeditionella hanteringen i fråga om medel som flyter in över postverket skall dock liksom hittills vara kvar hos postverket. Från Postbanken överförs till PK-banken vissa enheter med ledande

funktioner såsom sekretariatet, finansavdelningen och delar av marknads-, redovisnings- och revisionsavdelningarna. Återstående delar av Postbanken tillförs postverket, vilket innebär bl. a. att personal och maskinell utrustning inom den centrala bokföringsorganisationen stannar kvar inom verket.

Den föreslagna omorganisationen kommer inte att få till följd personalinskränkningar eller försämringar i anställningsförhållandena för dem som berörs av samgåendet. Omkring 150 personer, ingående i de nyssnämnda enheterna med ledande funktioner som föreslås bli överförda till PK-banken, kommer dock att omplaceras från postverket till den nya banken. Omplaceringen kommer att ske på frivillig väg, vilket innebär att ingen av samgåendet berörda personer kommer att mot sin vilja behöva lämna sin anställning i postverket.

En följd av samgåendet mellan de två statliga bankerna blir att den nuvarande servicen ökar genom att postverkets bankkunder kan utnyttja PK-bankens kontor och kundservice samtidigt som PK-bankens kunder kan utnyttja postverkets kontor och kundservice. Någon ändring avses inte ske i fråga om den service — även på lördagar — som postverket f. n. lämnar allmänheten. Något hinder bör inte heller föreligga mot att postverket lämnar övriga banker motsvarande service, om de önskar det.

För att möjliggöra att de personer, som sedermera kommer att ingå i PK-bankens styrelse, får möjlighet att redan före den nya bankens bildande delta i beslut som rör bankens organisation och verksamhet föreslås att styrelserna i Postbanken och Kreditbanken görs identiska så snart riksdagsbeslut föreligger och att till ledamöter i styrelserna utses de personer som avses skola ingå i den blivande PK-bankens styrelse. Reglerna om antalet styrelseledamöter i Postbanken föreslås därför ändrade i överensstämmelse med motsvarande regler i lagen (1955: 183) om bankrörelse. Vidare föreslås att i den blivande styrelsen i PK-banken skall ingå tre representanter för de anställda, varav två från PK-banken och en från postverket.

För att lösa vissa ersättningsfrågor och frågor om den närmare utformningen av den blivande organisationen föreslås att en särskild arbetsgrupp inrättas bestående av representanter för postverket och de båda samgående bankerna.

1 Förslag till

Lag om upphävande av lagen (1969: 732) om postbanken

Härigenom förordnas, att lagen (1969: 732) om postbanken skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1974.

Därvid skall iakttagas följande.

1. Beträffande förhållande som avser tiden före den 1 juli 1974 äger lagen (1969: 732) om postbanken fortsatt giltighet. I fråga om förhållande, som uppkommit före den 1 juli 1974 men består därefter, gäller dock lagen (1955: 183) om bankrörelse i tillämpliga delar.

2. I fråga om förpliktelse, för vilken Postbanken svarade vid utgången av juni 1974, svarar därefter Post- och Kreditbanken.

3. Förekommer i lag eller annan författning bestämmelse vari ingår ordet postbanken eller postsparbanken eller sammansättningar av dessa ord eller avses däri postbanken eller postsparbanken, upphör bestämmelsen i denna del att gälla vid utgången av juni 1974.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse

Härigenom förordnas, att 1, 2 och 57 §§ lagen (1955: 183) om bankrörelse skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Bankrörelse må, förutom av Sveriges riksbank, drivas endast av bankaktiebolag, som därtill erhållit Konungens tillstånd (oktroj).

Med bankrörelse förstås i denna lag sådan verksamhet, i vilken ingår inlåning från allmänheten på räkning som av bank allmänligen begagnas.

Angående *postbanken med postsparbanks- och postgirorörelsen*, sparbank, centralkassa för jordbrukskredit och järnkontolet är särskilt stadgat.

Angående sparbank, centralkassa för jordbrukskredit och järnkontolet är särskilt stadgat.

2 §²

Annan än riksbanken, bankaktiebolag, *postbanken*, sparbank, Sveriges allmänna hypoteksbank och Sveriges investeringsbank ak-

Annan än riksbanken, bankaktiebolag, sparbank, Sveriges allmänna hypoteksbank och Sveriges investeringsbank aktiebolag får ej

¹ Senaste lydelse 1960: 269.

² Senaste lydelse 1968: 601.

Nuvarande lydelse

tiebolag får ej i sin firma använda ordet bank. Ej heller får i övrigt vid beteckning av affärsrörelse ordet bank begagnas av annan än de nu nämnda företagen och jordbrukets kreditkassor.

Föreslagen lydelse

i sin firma använda ordet bank. Ej heller får i övrigt vid beteckning av affärsrörelse ordet bank begagnas av annan än de nu nämnda företagen och jordbrukets kreditkassor.

Beträffande användningen av ordet bank i registrerad understödsförenings firma är särskilt stadgat.

57 §³

Bankaktiebolag skall till insättarnas skydd ha eget kapital till visst lägsta belopp. Detta bestämmes i förhållande till bankbolagets tillgångar och till garantiförbindelser som bolaget ingått (placeringar). Vid beräkningen av kapitalkravet indelas placeringarna i följande fyra grupper, nämligen

A. 1. ineliggande kassa, checkar, postremissväxlar samt fordringar hos riksbanken och riksgäldskontoret,

2. skattkamarväxlar och obligationer som utfärdats av staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet, allmän kassa eller inrättning, vars reglemente fastställts av Konungen, eller kreditaktiebolag,

3. andra fordringar för vilka staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet, bankaktiebolag, sparbank, *postbanken*, centralkassa eller annan under A 1 eller 2 avsedd kassa eller inrättning, kreditaktiebolag eller försäkringsföretag med svensk koncession svarar,

3. andra fordringar för vilka staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet, bankaktiebolag, sparbank, centralkassa eller annan under A 1 eller 2 avsedd kassa eller inrättning, kreditaktiebolag eller försäkringsföretag med svensk koncession svarar,

4. fordringar för vilka säkerheten utgöres av värdehandling eller fordran, som anges under A 1—3,

5. garantiförbindelser för vilka banken erhållit säkerhet i värdehandling eller fordran, som anges under A 1—4,

B. 1. andra fullgoda obligationer än de som angivas under A 2,

2. fordringar för vilka utländskt bankföretag eller annat försäkringsföretag än som avses under A 3 svarar,

3. fordringar för vilka säkerheten utgöres av värdehandling eller fordran, som anges under B 1 eller 2, inteckning i jordbruks-, affärs- eller bostadsfastighet eller tomträtt till sådan fastighet inom sjuttiofem procent av det uppskattade värdet av den fasta egendomen eller, i fråga om tomträtt, av byggnad som hör till tomträtten, eller

fordran med förmånsrätt på grund av lagen den 16 december 1966 (nr 701) om förmånsrätt för fordringar enligt lagen om vissa gemensamhetsanläggningar, såvida förmånsrätten får göras gällande på bankbolagets föranstaltande,

4. garantiförbindelser för vilka banken erhållit säkerhet i värdehandling eller fordran, som anges under B 1—3,

³ Senaste lydelse 1972: 656.

C. 1. fordringar för vilka säkerheten utgöres av inteckning i jordbruksfastighet, i bostadsfastighet med en- eller två-familjshus eller med flerfamiljshus för vilket statligt bostadslån utgår eller i tomträtt till sådan fastighet, om inteckningssäkerheten är förstärkt med borgen och inteckningen ligger mellan sjuttiofem och etthundra procent av det uppskattade värdet av den fasta egendomen eller, i fråga om tomträtt, av byggnad som hör till tomträten,

inteckning i fastighet, som helt eller delvis är inrättad för industriell verksamhet, eller i tomträtt till sådan fastighet inom femtio procent av det uppskattade värdet av den fasta egendomen eller, i fråga om tomträtt, av byggnad och annan egendom som hör till tomträten,

förlagsbevis eller aktie, som noteras vid fondbörs här i landet, eller borgen, dock ej till högre belopp för varje låntagare än tjugofemtusen kronor,

2. garantiförbindelser för vilka banken erhållit säkerhet i form av värdehandling, fordran eller borgensförbindelse som angives under C 1,

D. övriga tillgångar och garantiförbindelser utom sådana som enligt femte och sjätte styckena skola avräknas från eget kapital.

För placeringar, som angivas under A, fordras ej eget kapital. I övrigt skall bankbolag vid varje tidpunkt ha eget kapital till lägst ett belopp, som motsvarar sammanlagt

en procent av summan av placeringar, som angivas under B,

fyra procent av summan av placeringar, som angivas under C, och

åtta procent av summan av placeringar, som angivas under D.

Tillgång skall tagas upp till bokfört värde och garantiförbindelse till sitt nominella belopp.

Med eget kapital avses aktiekapital, reservfond, dispositionsfond och av bolagsstämman fastställd vinstbalans. Med eget kapital får likställas det nominella värdet av förlagsbevis, utställda av bankbolaget, intill ett belopp motsvarande bolagets aktiekapital. I fråga om förlagskapital, som långgivaren kan återkräva inom fem år, skall dock iakttagas att med bolagets kapital får likställas högst så stor del av det varje år förfallande beloppet som svarar mot tio procent av bolagets aktiekapital.

Från bankbolagets eget kapital skall avräknas det bokförda värdet av vad banken såsom aktiekapital eller i annan form tillskjutit till annat in- eller utländskt företag som driver någon form av bankverksamhet. Sådan avräkning skall dock ej ske i fråga om företag där staten är delägare eller i fråga om kreditaktiebolag som har till huvudsakligt ändamål att lämna lån mot säkerhet i form av pantträtt på grundval av inteckning i bostads-, kontors- eller affärsfastighet.

Har bankbolag väsentligt ekonomiskt intresse i aktiebolag, som uteslutande har till syfte att förvalta fastighet eller tomträtt som förvärvats för att bereda banken lokaler för dess inrymmande eller tillgodose därmed sammanhängande behov, skall från bankbolagets eget kapital avräknas åtta procent av summan av det bokförda värdet av aktierna i fastighetsbolaget och bolagets bokförda skulder eller den del av dessa som svarar mot bankens innehav av aktier i fastighetsbolaget.

Med uppskattat värde avses det värde, som bankbolaget bestämt på grundval av särskild värdering. Har enligt gällande bestämmelser om lån av statsmedel till främjande av bostadsbyggandet sådant lån beviljats till uppförande av viss byggnad, skall till grund för bedömandet i stället för uppskattningsvärdet läggas det enligt nämnda bestämmelser

fastställda pantvärdet för byggnaden eller den fastighet, där denna uppföres, om ej särskilda skäl föranleda annat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1955: 416) om sparbanker

Härigenom förordnas, att 2 och 26 §§ lagen (1955: 416) om sparbanker skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Ej må annan penninginrättning än sådan, som sägs i 1 §, *samt postsparbanken* i sin firma eller eljest vid beteckning av verksamheten använda ordet sparbank, ej heller som beteckning å inlåningsräkning begagna ordet sparbanksräkning.

Föreslagen lydelse

2 §

Ej må annan penninginrättning än sådan, som sägs i 1 §, i sin firma eller eljest vid beteckning av verksamheten använda ordet sparbank, ej heller som beteckning å inlåningsräkning begagna ordet sparbanksräkning.

26 §¹

Sparbank skall till insättarnas skydd ha egna fonder till visst lägsta belopp. Detta bestämmes i förhållande till sparbankens tillgångar och till garantiförbindelser som sparbanken ingått (placeringar). Vid beräkningen av kravet på egna fonder indelas placeringarna i följande fyra grupper, nämligen

A. 1. inneliggande kassa, checkar, postremissväxlar samt fordringar hos riksbanken och riksgäldskontoret,

2. skattkamarväxlar och obligationer som utfärdats av staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet, allmän kassa eller inrättning, vars reglemente fastställts av Konungen, eller kreditaktiebolag,

3. andra fordringar för vilka staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet, bankaktiebolag, sparbank, *postbanken*, centralkassa eller annan under A 1 eller 2 avsedd kassa eller inrättning, kreditaktiebolag eller försäkringsföretag med svensk koncession svarar,

3. andra fordringar för vilka staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet, bankaktiebolag, sparbank, centralkassa eller annan under A 1 eller 2 avsedd kassa eller inrättning, kreditaktiebolag eller försäkringsföretag med svensk koncession svarar,

4. fordringar för vilka säkerheten utgöres av värdehandling eller fordran, som anges under A 1—3,

5. garantiförbindelser för vilka sparbanken erhållit säkerhet i värdehandling eller fordran, som anges under A 1—4,

¹ Senaste lydelse 1972: 657.

B. 1. andra fullgoda obligationer än de som angivas under A 2,
2. fordringar för vilka utländskt bankföretag eller annat försäkringsföretag än som avses under A 3 svarar,

3. fordringar för vilka säkerheten utgöres av värdehandling eller fordran, som angives under B 1 eller 2, inteckning i jordbruks-, affärs- eller bostadsfastighet eller tomträtt till sådan fastighet inom sjuttiofem procent av det uppskattade värdet av den fasta egendomen eller, i fråga om tomträtt, av byggnad som hör till tomträten, eller

fordran med förmånsrätt på grund av lagen den 16 december 1966 (nr 701) om förmånsrätt för fordringar enligt lagen om vissa gemensamhetsanläggningar, såvida förmånsrätten får göras gällande på sparbankens föranstaltande,

4. garantiförbindelser för vilka sparbanken erhållit säkerhet i värdehandling eller fordran, som angives under B 1—3,

C. 1. fordringar för vilka säkerheten utgöres av

inteckning i jordbruksfastighet, i bostadsfastighet med en- eller tvåfamiljshus eller med flerfamiljshus för vilket statligt bostadslån utgår eller i tomträtt till sådan fastighet, om inteckningssäkerheten är förstärkt med borgen och inteckningen ligger mellan sjuttiofem och ett-hundra procent av det uppskattade värdet av den fasta egendomen eller, i fråga om tomträtt, av byggnad som hör till tomträten,

inteckning i fastighet, som helt eller delvis är inrättad för industriell verksamhet, eller i tomträtt till sådan fastighet inom femtio procent av det uppskattade värdet av den fasta egendomen eller, i fråga om tomträtt, av byggnad och annan egendom som hör till tomträten,

förlagsbevis eller aktie, som noteras vid fondbörs här i landet, eller borgen, dock ej till högre belopp för varje låntagare än tjugufemtusen kronor,

2. garantiförbindelser för vilka sparbanken erhållit säkerhet i form av värdehandling, fordran eller borgensförbindelse som angives under C 1,

D. övriga tillgångar och garantiförbindelser utom sådana som enligt femte och sjätte styckena skola avräknas från sparbankens egna fonder.

För placeringar, som angivas under A, fordras ej egna fonder. I övrigt skall sparbank vid varje tidpunkt ha egna fonder till lägst ett belopp, som motsvarar sammanlagt

en procent av summan av placeringar, som angivas under B, fyra procent av summan av placeringar, som angivas under C, och åtta procent av summan av placeringar, som angivas under D.

Tillgång skall tagas upp till bokfört värde och garantiförbindelse till sitt nominella belopp.

Med egna fonder avses grundfond, reservfond och garantifond. Med egna fonder får likställas det nominella värdet av förlagsbevis, utställda av sparbanken, intill ett belopp motsvarande sparbankens reservfond. I fråga om förlagskapital, som långgivaren kan återkräva inom fem år, skall dock iakttagas att med sparbankens fonder får likställas högst så stor del av det varje år förfallande beloppet som svarar mot tio procent av reservfonden.

Från sparbankens egna fonder skall avräknas det bokförda värdet av

vad sparbanken såsom aktiekapital eller i annan form tillskjutit till företag som driver någon form av bankverksamhet. Sådan avräkning skall dock ej ske i fråga om företag där staten är delägare eller i fråga om kreditaktiebolag som har till huvudsakligt ändamål att lämna lån mot säkerhet i form av panträtt på grundval av in-teckning i bostads-, kontors- eller affärsfastighet.

Har sparbank väsentligt ekonomiskt intresse i aktiebolag, som uteslutande har till syfte att förvalta fastighet eller tomträtt som förvärvats för att bereda sparbanken lokaler för dess inrymmande eller tillgodose därmed sammanhängande behov, skall från sparbankens egna fonder avräknas åtta procent av summan av det bokförda värdet av aktierna i fastighetsbolaget och bolagets bokförda skulder eller den del av dessa som svarar mot sparbankens innehav av aktier i fastighetsbolaget.

Med uppskattat värde avses det värde, som sparbanken bestämt på grundval av särskild värdering. Har enligt gällande bestämmelser om lån av statsmedel till främjande av bostadsbyggandet sådant lån beviljats till uppförande av viss byggnad, skall till grund för bedömandet i stället för uppskattningsvärdet läggas det enligt nämnda bestämmelser fastställda pantvärdet för byggnaden eller den fastighet, där denna uppföres, om ej särskilda skäl föranleda annat.

Sparbank, som på grund av avtal enligt 79 § skall uppbära blivande överskott vid annan sparbanks likvidation, får vid bestämmande av kravet på egna fonder under tiden för likvidationen taga överskottet i beräkning intill belopp och på villkor som tillsynsmyndigheten fastställer.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1956: 216) om jordbrukskasserörelsen

Häri-genom förordnas, att 24 och 34 §§ lagen (1956: 216) om jordbrukskasserörelsen skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Centralkassa må bereda kredit allenast åt medlemmar i kassan eller i ansluten jordbrukskassa samt åt bankaktiebolag, sparbank, *postbanken*, centralkassa eller annan allmän kassa eller inrättning vars reglemente fastställts av Konungen, kreditaktiebolag, försäkringsföretag med svensk koncession och utländskt bankföretag.

Föreslagen lydelse

24 §¹

Centralkassa må bereda kredit allenast åt medlemmar i kassan eller i ansluten jordbrukskassa samt åt bankaktiebolag, sparbank, centralkassa eller annan allmän kassa eller inrättning vars reglemente fastställts av Konungen, kreditaktiebolag, försäkringsföretag med svensk koncession och utländskt bankföretag.

Kreditgivningen till jordbrukskassor skall företrädesvis ske mot säkerhet av jordbrukskassornas fordringsbevis med tillhörande säkerheter.

¹ Senaste lydelse 1968: 605.

34 §²

Centralkassa jämte anslutna jordbrukskassor skall till insättarnas skydd ha eget kapital till visst lägsta belopp. Detta bestämmes för kassorna gemensamt i förhållande till deras tillgångar och av dem ingångna garantiförbindelser (placeringar). Vid beräkningen av kapitalkravet indelas placeringarna i följande fyra grupper, nämligen

A. 1. ineliggande kassa, checkar, postremissväxlar samt fordringar hos riksbanken och riksgäldskontoret,

2. skattkamarväxlar och obligationer som utfärdats av staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet, allmän kassa eller inrättning, vars reglemente fastställts av Konungen, eller kreditaktiebolag,

3. andra fordringar för vilka staten, kommun eller därmed jämförlig samfällighet, bankaktiebolag, sparbank, *postbanken*, centralkassa eller annan under A 1 eller 2 avsedd kassa eller inrättning, kreditaktiebolag eller försäkringsföretag med svensk koncession svarar,

4. fordringar för vilka säkerheten utgöres av värdehandling eller fordran, som angives under A 1—3,

5. garantiförbindelser, som utfärdats av centralkassan eller ansluten jordbrukskassa och för vilka kassan erhållit säkerhet i värdehandling eller fordran, som angives under A 1—4,

B. 1. andra fullgoda obligationer än de som angivas under A 2,

2. fordringar för vilka utländskt bankföretag eller annat försäkringsföretag än som avses under A 3 svarar,

3. fordringar för vilka säkerheten utgöres av värdehandling eller fordran, som angives under B 1 eller 2, inteckning i jordbruks-, affärs- eller bostadsfastighet eller tomträtt till sådan fastighet inom sjuttiofem procent av det uppskattade värdet av den fasta egendomen eller, i fråga om tomträtt, av byggnad som hör till tomträten, eller

fordran med förmånsrätt på grund av lagen den 16 december 1966 (nr 701) om förmånsrätt för fordringar enligt lagen om vissa gemensamhetsanläggningar, såvida förmånsrätten får göras gällande på kassans föranstaltande,

4. garantiförbindelser, som utfärdats av centralkassan eller ansluten jordbrukskassa och för vilka kassan erhållit säkerhet i värdehandling eller fordran, som angives under B 1—3,

C. 1. fordringar för vilka säkerheten utgöres av inteckning i jordbruksfastighet, i bostadsfastighet med en- eller tvåfamiljshus eller med flerfamiljshus för vilket statligt bostadslån utgår eller i tomträtt till sådan fastighet, om inteckningssäkerheten är förstärkt med borgen och inteckningen ligger mellan sjuttiofem och ett-hundra procent av det uppskattade värdet av den fasta egendomen eller, i fråga om tomträtt, av byggnad som hör till tomträten,

inteckning i fastighet, som helt eller delvis är inrättad för industriell

² Senaste lydelse 1972: 658.

verksamhet, eller i tomträtt till sådan fastighet inom femtio procent av det uppskattade värdet av den fasta egendomen eller, i fråga om tomträtt, av byggnad och annan egendom som hör till tomträten,

förlagsbevis eller aktie, som noteras vid fondbörs här i landet, eller borgen, dock ej till högre belopp för varje låntagare än tjugofemtusén kronor,

2. garantiförbindelser, som utfärdats av centralkassan eller ansluten jordbrukskassa och för vilka kassan erhållit säkerhet i form av värdehandling, fordran eller borgensförbindelse som angives under C 1,

D. övriga tillgångar och garantiförbindelser utom sådana som enligt femte och sjätte styckena skola avräknas från eget kapital.

För placeringar, som angivas under A, fordras ej eget kapital. I övrigt skall centralkassa jämte anslutna jordbrukskassor vid varje tidpunkt ha eget kapital till lägst ett belopp, som motsvarar sammanlagt

en procent av summan av placeringar, som angivas under B,

fyra procent av summan av placeringar, som angivas under C, och

åtta procent av summan av placeringar, som angivas under D.

Tillgång skall tagas upp till bokfört värde och garantiförbindelse till sitt nominella belopp.

Med eget kapital avses insatskapital, reservfond, dispositionsfond och av stämman fastställd vinstbalans. Med eget kapital får likställas det nominella värdet av förlagsbevis, utställda av centralkassan, intill ett belopp motsvarande det belopp vartill centralkassans och anslutna jordbrukskassors eget kapital uppgår. I fråga om förlagskapital, som långivaren kan återkräva inom fem år, skall dock iakttagas att med centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital får likställas högst så stor del av det varje år förfallande beloppet som svarar mot tio procent av detta kapital.

Från centralkassans och de anslutna jordbrukskassornas eget kapital skall avräknas det bokförda värdet av vad de såsom aktiekapital eller i annan form tillskjutit till företag som driver någon form av bankverksamhet. Sådan avräkning skall dock ej ske i fråga om företag där staten är delägare eller i fråga om kreditaktiebolag som har till huvudsakligt ändamål att lämna lån mot säkerhet i form av panträtt på grundval av in-teckning i bostads-, kontors- eller affärsfastighet.

Har centralkassa eller ansluten jordbrukskassa väsentligt ekonomiskt intresse i aktiebolag som uteslutande har till syfte att förvalta fastighet eller tomträtt som förvärvats för att bereda någon av kassorna lokaler för dess inrymmande eller tillgodose därmed sammanhängande behov, skall från det egna kapitalet avräknas åtta procent av summan av det bokförda värdet av aktierna i fastighetsbolaget och bolagets bokförda skulder eller den del av dessa som svarar mot kassans innehav av aktier i fastighetsbolaget.

Med uppskattat värde avses det värde, som kreditkassa bestämt på grundval av särskild värdering. Har enligt gällande bestämmelser om lån av statsmedel till främjande av bostadsbyggandet sådant lån beviljats till uppförande av viss byggnad, skall till grund för bedömandet i stället för uppskattningsvärdet läggas det enligt nämnda bestämmelser fastställda pantvärdet för byggnaden eller den fastighet, där denna uppföres, om ej särskilda skäl föranleda annat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet på Stockholms slott den 6 september 1973.

Närvarande: Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, MOBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *samgående mellan Postbanken och Sveriges Kreditbank* och anför.

Inledning

År 1969 beslöt statsmakterna att ett ökat samarbete skulle ske mellan de båda statliga bankerna Postbanken och Sveriges Kreditbank (Kreditbanken). Ett sådant samarbete framstod som naturligt med hänsyn till önskemålen att anpassa organisationen av kreditgivningen till utvecklingen inom näringslivet och byggnadsverksamheten. Beslutet innebar bl. a. att Postbanken erhöll legal rätt att driva alla rörelsegrenar som förekommer inom bankväsendet samtidigt som Postbanken i princip skulle vara underkastad samma krav på kapitaltäckning och likviditet som gäller för andra banker. Jämfört med tidigare innebar ändringen betydligt vidgade placeringsmöjligheter för Postbanken. Beslutet innebar också att de i postsparbanken och postgirot omhändertavda medlen skulle förvaltas och tillgodoföras kreditmarknaden efter samma grunder som gäller för bankinstituten i allmänhet. Av skäl, som närmare kommer att redovisas i det följande, har samarbetet mellan de båda bankerna emellertid endast kommit att ge begränsade resultat. Den främsta anledningen till detta får tillskrivas den omständigheten att bankerna organisatoriskt alltjämt är fristående från varandra och företagsmässigt sett står i ett visst konkurrensförhållande till varandra. Postbanken behöll sålunda sin företagsform som en del av postverket och förblev där en huvudenhet inom verket. För att klarlägga möjligheterna att skapa större effektivitet och konkurrenskraft på den allmänna kreditmarknaden och ge kunderna den vidgade service som en samordnad marknadsföring av de två bankernas tjänster skulle ge har frågan om ett samgående mellan de båda statliga bankerna närmare utretts inom finansdepartementet. Denna utredning har kommit till ut-

tryck i den inom finansdepartementet upprättade promemorian (Ds Fi 1973: 5) Samgående mellan Postbanken och Kreditbanken.

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av statskontoret, bankspektionen, riksrevisionsverket, postverket, Postbanken, fullmäktige i Sveriges riksbank, Landsorganisationen i Sverige (LO), Posttjänstemännens förening PF, Statsanställdas förbund, Statstjänstemannaförbundet (postavdelningen), Svenska bankmannaförbundet, Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO) och Sveriges Kreditbank. Yttranden har därjämte avgetts av Svenska bankföreningen och Svenska sparbanksföreningen.

TCO hänvisar till de yttranden, som avgivits av Svenska bankmannaförbundet och Statstjänstemannaförbundet, och avstår från eget yttrande i de frågor som behandlats av dessa förbund.

Statstjänstemännens riksförbund SR ställer sig bakom och hänvisar till det yttrande, som avgetts av Posttjänstemännens förening tillsammans med Statsanställdas förbund och Statstjänstemannaförbundets postavdelning, och avstår från eget yttrande.

Nuvarande ordning

En utförlig redogörelse för de regler som enligt lagen (1969: 732) om postbanken (postbankslagen) gäller för Postbanken har lämnats i prop. 1969: 158, varvid jämförelser i förekommande fall gjorts med motsvarande bestämmelser i övriga banklagar, dvs. lagen (1955: 183) om bankrörelse (banklagen), lagen (1955: 416) om sparbanker och lagen (1956: 216) om jordbrukskasserörelsen. I det följande lämnas en sammanfattning av de viktigare bestämmelserna i postbankslagen och banklagen. Dessutom lämnas vissa uppgifter om båda statliga bankernas verksamhet och ekonomiska förhållanden.

Postbanken

Postbanken är den sammanfattande benämningen på postsparbanken och postgirot och utgör organisatoriskt en av postverkets tre huvudenheter. Dessa är driftenheten, ekonomienheten och Postbanken. Postbankens serviceorganisation täcker hela landet genom att samma organ ombesörjer såväl allmänna poströrelsefunktioner som postbanksgörörelse.

Postbankens funktioner regleras i postbankslagen. Postbankens syfte är att driva in- och utlåningsrörelse, att förmedla betalningar och att driva annan verksamhet som står i samband därmed (1 §). Bankens statskapital utgörs av stamkapital och statsverklån. Stamkapitalet får minskas bara om det behövs för att täcka förlust, som uppstått på Postbankens rörelse, eller om Kungl. Maj:t av annan orsak medgett minsk-

ning (2 §). Postbanken står under tillsyn av bankinspektionen. Bankens förvaltning och räkenskaper granskas av riksrevisionsverket.

Vad beträffar Postbankens rörelse gäller följande. Banken får i princip inte för egen räkning driva handel med eller förvärva annat än guld, mynt, växlar, checkar, anvisningar, obligationer och andra för den allmänna rörelsen avsedda förskrivningar utom sådana som medför rätt till betalning först efter utfärdarens övriga fordringsägare (förlagsbevis) (4 §). I 5 § ges regler för Postbankens rätt att företa investeringar. Banken får sålunda bl. a. förvärva aktier i bolag som uteslutande har till syfte att förvalta fast egendom eller tomträtt som förvärvats för att bereda lokaler åt banken eller tillgodose därmed sammanhängande behov. Investering får också ske i bostadsrätt till lägenhet för vissa ändamål och i inventarier som anskaffas för rörelsen eller till bankens lokaler. Postbanken får vidare efter Kungl. Maj:ts tillstånd förvärva aktie i bankaktiebolag, i utländskt bankföretag och i svenskt aktiebolag eller utländskt företag, vars ändamål kan anses gagneligt för bankväsendet eller det allmänna, samt garantifondbevis eller förlagsbevis utfärdat av sådant bolag eller företag. Bestämmelserna i denna paragraf motsvarar de regler som gäller för övriga bankinstitut men innehåller inte, till skillnad från vad som gäller i fråga om övriga bankinstitut, någon rätt för Postbanken att direkt förvärva fast egendom eller tomträtt. Sådana förvärv sker med anlitande av investeringsanslag över kapitalbudgeten och skall godkännas av Kungl. Maj:t och riksdagen.

I 7 § ges kapitaltäckningsbestämmelser för Postbanken. Till täckning av de risker som är förenade med bankrörelsen skall Postbanken sålunda ha kapital till visst lägsta belopp. För Postbanken utgör det risktäckande kapitalet stamkapital, statsverklån, dispositionsfond och balanserade vinstmedel. Kapitalkraven motsvarar de krav som gäller för övriga bankinstitut. En närmare redogörelse för kapitaltäckningsbestämmelserna har lämnats i prop. 1968: 143, s. 95—151 och 230—234.

Postbanken skall hålla en med hänsyn till rörelsens art och omfattning tillräcklig kassareserv. Denna skall bestå av tillgångar som lätt kan förvandlas i pengar och skall tillsammans med inneliggande kassa uppgå till lägst ett belopp som svarar mot 10 % av Postbankens samtliga förbindelser med undantag av lån som tagits upp hos allmänna pensionsfonden i samband med återlån enligt fondens reglemente och garantiförbindelser (8 §).

Postbankslagens 9—12 §§ innehåller regler om kreditgivningen. Kredit får beviljas endast mot betryggande säkerhet i fast eller lös egendom eller i form av borgen. Utan säkerhet får dock kredit lämnas till ett sammanlagt belopp som vid varje tidpunkt svarar mot högst 3 % av summan av Postbankens risktäckande kapital och dess inlåning. Därutöver får kredit utan säkerhet lämnas i vissa särskilt angivna fall.

Postbanken får enligt 16 § inte utfärda tryckt eller graverad förbin-

delse som är ställd till innehavaren eller till viss man eller order eller ikläda sig ansvarighet för sådana förbindelser. Detta innebär bl. a. att banken inte får utfärda förlagsbevis.

Innan Postbanken inrättar bankkontor som uteslutande är avsett för bankens rörelse, skall Postbanken inhämta yttrande från nämnden för bankkontorsetablering (18 §). I Postbankslagens 20—24 §§ finns bestämmelser om årsredovisning. Bestämmelserna är med vissa avvikelser utformade efter mönster av banklagen.

Postverket leds av en styrelse, poststyrelsen, som består av generaldirektören som ordförande och sex andra av Kungl. Maj:t tillsatta ledamöter. Två av dessa skall vara sakkunniga i fråga om kreditväsendet. Postbankens verksamhet leds av en särskild styrelse bestående av sju ledamöter, varav postverkets generaldirektör som ordförande. Övriga ledamöter utgörs av postbankschefen, två ledamöter i styrelsen för den allmänna poströrelsen med sakkunskap i kreditfrågor samt tre ledamöter från Kreditbankens styrelse.

Den direkta ledningen av Postbanken utövas av postbankschefen samt nio ytterligare ledamöter, däribland vice postbankschefen. Alla ledamöter är tjänstemän i banken.

Postbanken intar i förhållande till postverket i övrigt en relativt självständig ställning och har egen redovisning och upprättar separat bokslut. Kungl. Maj:t fastställer bankens vinst- och förlusträkning.

För att trygga den bestående samverkan mellan Postbanken och postverket finns en mellan dem gemensam grupp, bestående av generaldirektören och två ledamöter. Denna grupp fungerar närmast som ett styrelseorgan för den allmänna poströrelsen. För att tillgodose det år 1969 beslutade samarbetet mellan Postbanken och Kreditbanken finns en särskild samarbetsdelegation, bestående av de båda bankernas verkställande direktörer samt en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande.

Postbankens förvaltning är koncentrerad till Stockholm medan postanstalterna ute i landet fungerar som serviceställen för kassatjänster. Kreditgivningen handläggs centralt, utom beträffande en viss försöksverksamhet i Göteborg och Malmö. Under år 1972 hade banken ca 5 600 serviceställen, varav drygt 2 400 utgjordes av postanstalter och resterande av lantbrevbäringslinjer och postombud.

Medelantalet anställda uppgick år 1972 till ca 5 200 personer, varav ca 3 500 inom postgirot. Dessa siffror inkluderar ett stort antal deltidsanställda. Medelantalet dagsverken utgjorde sålunda ca 3 750, varav ca 2 450 inom postgirot.

Postbankens totala inlåning inkl. räntekreditering uppgick vid 1972 års utgång till 17 793 milj. kr. Därav bidrog sparrörelsen med 10 418 milj. kr., ej räntebärande postgiromedel med 4 829 milj. kr. och räntebärande postgirokonton med 1 159 milj. kr. samt personkontorörelsen med 1 386 milj. kr.

Postbankens fasta placeringar (obligationer och utlåning) uppgick den 31 december 1972 till 16 534 milj. kr. Därav hänförde sig 10 791 milj. kr. till utlåning och 5 743 milj. kr. till obligationsinnehav. Av utlåning till allmänheten (bokfört värde) svarade reverslånen för ca 8 240 milj. kr. och krediter i räkning för ca 2 328 milj. kr. Bostadssektorn är Postbankens största låntagarkategori med en andel på ca 60 % av bankens fasta placeringar. Kommunernas andel av obligationsinnehavet uppgick till 6,5 %, statens till 20,7 % och näringslivets till 13,3 %. Utlåningen till privatpersoner svarar för knappt någon procent av bankens utlåning.

Inom postgirot förmedlades år 1972 betalningar för drygt 4 200 milj. kr. per bokföringsdag (gireringar räknade en gång). Totalt uppgick det förmedlade beloppet under året till 1 059 miljarder kr. Antalet omsättningar var 268 miljoner, varav 71 miljoner utgjordes av gireringar inom postgirosystemet.

Bankens utlandsrörelse förmedlade år 1972 drygt 1 miljon betalningar till och från utlandet. Värdet av dessa betalningar uppgick till 1 948 milj. kr.

Kreditbanken

Kreditbanken är en affärsbank (bankaktiebolag) och ägs liksom Postbanken av staten. Kreditbankens verksamhet regleras genom lagen (1955: 183) om bankrörelse (banklagen). För banklagens bestämmelser finns en ingående redogörelse i prop. 1954: 3 och prop. 1968: 143, var- till här hänvisas. Bland viktigare regler i banklagen kan här nämnas följande.

För rätt att utöva bankrörelse fordras oktroj av Kungl. Maj:t. Bankrörelse definieras i lagen som verksamhet vari ingår inlåning från allmänheten på räkning som av bank allmänneligen begagnas (1 §). Bankaktiebolag får utöver in- och utlåning av pengar driva verksamhet som står i samband med in- och utlåningsrörelsen (53 §).

De bolagsrättsliga bestämmelserna i banklagen ansluter till lagen (1944: 705) om aktiebolag. Banklagen upptar sålunda bestämmelser om aktiekapital (bl. a. 7 § och 26—49 §§), reservfond och bolagsstämmas rätt att förfoga över vinst (50—52 §§). Bankaktiebolag får vidare enligt 66 § banklagen emittera förlagslån. Aktiekapitalet hos bankaktiebolag motsvaras hos Postbanken närmast av stamkapitalet och statsverkslånet av ett bankaktiebolags förlagskapital. Liksom Postbanken står affärsbankerna under tillsyn av bankinspektionen (3 och 162 §§), som bl. a. har att förordna en eller flera revisorer att med övriga revisorer delta i granskningen av styrelsens förvaltning och bankens räkenskaper (149 §).

Rörelsereglerna för bankaktiebolag (53—70 §§) överensstämmer som nämnts i allt väsentligt med motsvarande bestämmelser för Postbanken

med den skillnaden att bankaktiebolag får förvärva fast egendom och tomträtt för banklokaler m. m. (55 §).

Kapitaltäckningsbestämmelser för bankaktiebolag finns i 57 §, vari föreskrivs att bank till insättarnas skydd skall ha eget kapital till visst lägsta belopp. Eget kapital är aktiekapital, reservfond, dispositionsfond och av bolagsstämman fastställd vinstbalans. En redogörelse för kapitaltäckningsbestämmelserna finns i prop. 1968: 143.

Bestämmelser om kassareserv finns i 58 §. För bankaktiebolag gäller i fråga om kassareserv dels en kvalitativ regel, som ålägger banken att hålla en med hänsyn till rörelsens art och omfattning tillräcklig kassareserv, dels en kvantitativ regel. Denna anger som minimum för kassareservskyldigheten ett belopp som svarar mot 10 % av samtliga förbindelser med undantag av förlagslån, lån i egen fastighet, lån hos allmänna pensionsfonden i samband med återlån samt garantiförbindelser.

I fråga om kreditgivning gäller 59—62 §§ banklagen. I likhet med vad som gäller för Postbanken är huvudregeln att bankaktiebolag får bevilja kredit endast mot betryggande säkerhet i fast eller lös egendom eller i form av borgen. Kredit utan säkerhet får lämnas dels intill ett belopp motsvarande 3 % av summan av bankens eget kapital och dess inlåning, dels i vissa andra fall (59 §).

Banklån skall i princip vara kortfristiga. Undantag härifrån gäller för dels återlån, dels andra lån mot skuldebrev intill en gräns av 25 % av summan av bankens eget kapital och dess inlåning efter avdrag för lån hos allmänna pensionsfonden i samband med återlån. I sistnämnda fall får lånen inte ställas på längre återbetalningstid än tio år. För statsgaranterade lån m. m. gäller vissa särregler (63 §).

Bankaktiebolag får inte ge ut tryckta eller graverade förbindelser av löpande natur. Förbudet gäller dock inte räntebärande förlagsbevis på minst 100 kr. (66 §).

Liksom för Postbanken gäller skyldighet för bankaktiebolag att inhämta yttrande från nämnden för bankkontorsetablering innan banken inrättar bankkontor (68 §).

Bestämmelser om styrelse och firmateckning finns i 71—88 §§. Styrelsen skall bestå av minst fem och högst tjugotre ledamöter. Kungl. Maj:t kan utse högst fem ledamöter (offentliga styrelseledamöter), vilka skall särskilt verka för att samhällets intressen beaktas i bankens verksamhet. Övriga styrelseledamöter till ett antal av högst aderton väljs på bolagsstämma (71 §). Styrelseledamöterna skall vara myndiga, här i riket bosatta svenska medborgare. Av styrelseledamöterna får inte flera än en för varje påbörjat femtal vara befattningshavare i banken. Vid beräkningen av det högsta antalet ledamöter som får vara befattningshavare i banken skall hänsyn inte tas till offentlig styrelseledamot (72 §). Styrelsen skall inom sig utse verkställande direktör att under styrelsens inseeende leda verksamheten. Om förhållandena påkallar det, får bland

styrelseledamöterna eller styrelsesuppleanterna flera verkställande direktörer utses (74 §). Offentlig styrelseledamot eller, om flera sådana ledamöter utses, den som Kungl. Maj:t förordnar, har rätt att närvara och delta i överläggningarna när ärende som senare skall avgöras av styrelsen förberedes i banken (74 a §). Inom styrelsen skall en ledamot vara ordförande (77 §).

Bestämmelser om årsredovisning finns i 89—94 §§ banklagen. Det åligger sålunda styrelsen att för varje räkenskapsår avge redovisning för förvaltningen av bankaktiebolagets angelägenheter genom avlämnande av balansräkning, avseende bolagets ställning vid räkenskapsårets utgång, vinst- och förlusträkning samt förvaltningsberättelse (89 §). Räkenskapsår för bankaktiebolag är enligt huvudregeln helt år (90 §). Bokföringslagens regler i fråga om bankaktiebolags inventarium, balansräkning samt vinst- och förlusträkning är, jämte vissa i banklagen angivna bestämmelser, tillämpliga på bankaktiebolag. Bl. a gäller enligt 91 § banklagen att tillgångarna inte får, om annat inte är föreskrivet, upptas vare sig över verkliga värdet eller till högre belopp än det vartill kostnaderna för deras anskaffning uppgått.

Kreditbanken är den till storleksordningen tredje av affärsbankerna. F. n. är Skandinaviska Enskilda Banken störst, följd av Svenska Handelsbanken, Kreditbanken och Götabanken. Kreditbankens filialnät omfattar 141 kontor fördelade på 75 orter. Kontoren är spridda över hela landet med viss koncentration till landets södra och mellersta delar. Kontoren är avdelningskontor eller expeditionskontor. De förra har egna styrelser och har rätt att själva bevilja krediter upp till vissa fastställda belopp. De senare saknar styrelser och har oftast ingen eller starkt begränsad kreditgivningsrätt. Avdelningskontoren sorterar liksom expeditionskontoren i stockholmsområdet direkt under huvudkontoret medan övriga expeditionskontor sorterar under resp. avdelningskontor.

Kreditbankens ledning utövas av en centralstyrelse, som enligt bolagsordningen skall bestå av högst femton ledamöter med högst sex suppleanter. Styrelsen utser inom sig verkställande direktör och vice verkställande direktör. Antalet ledamöter i centralstyrelsen är f. n. femton.

Under centralstyrelsen utövas den dagliga ledningen av bankens verksamhet av en direktion med verkställande direktören i spetsen. I direktionen ingår dessutom centralstyrelsens ordförande, två vice verkställande direktörer och ytterligare tre tjänstemän i banken.

Medelantalet anställda i banken var år 1972 1 724 (medelantal dagsverken).

Kreditbankens inlåning inkl. räntekreditering uppgick vid 1972 års utgång till ca 7 467 milj. kr. Utlåningen till allmänheten uppgick till ca 5 046 milj. kr. och innehavet av obligationer till 2 592 milj. kr. (bok-

fört belopp). Av obligationsinnehavet utgjordes ca 62 % av bostadsobligationer, 29 % av statsobligationer och återstoden huvudsakligen av kommun- och industriobligationer. Av utlåningen hänförde sig ca 37 % till bostadssektorn, ca 5 % till krediter till vardera staten och kommuner samt återstoden till näringslivs- och personkrediter.

Bankens betalningar till in- och utlandet, vilka utgör den mest rutinmässiga delen av utlandsavdelningens verksamhet, uppgick under år 1972 antalsmässigt till ca 400 000 och beloppsmässigt till ca 6 500 milj. kr.

Promemorian

1969 års riktlinjer för samarbetet mellan Postbanken och Kreditbanken

I promemorian framhålls att Postbankens nuvarande organisation tillkom genom beslut av 1969 års riksdag (prop. 1969: 158, BaU 1969: 53, rskr 1969: 423) och att den har tillämpats sedan den 1 januari 1970. Riksdagens beslut innebar bl. a. att det system av enhetliga rörelse-regler, som sedan årsskiftet 1968—69 gällde för affärsbanker, sparbanker och jordbrukets kreditkassor, genom en särskild lag om Postbanken — (1969: 732) om postbanken (postbankslagen) — gjordes tillämpligt även på Postbanken och att de speciella begränsningar i fråga om utlåningsverksamheten, som dittills gällt för Postbanken, upphävdes. Samtidigt erhöll Postbanken en väsentligt självständigare ställning än tidigare i förhållande till postverket.

I prop. 1969: 158 behandlades också frågan om ett samarbete mellan de två statliga bankerna, Postbanken och Sveriges Kreditbank. Huvudsyftet med samarbetet skulle enligt propositionen vara att de båda bankerna genom att samordna sina resurser på ett flertal områden skulle kunna påverka utvecklingen mot en mera effektivt fungerande kreditmarknad med större valmöjligheter för kunderna. Samverkan mellan de båda bankerna borde i första hand inriktas på områden där ett gemensamt utnyttjande av resurserna och ett direkt praktiskt samarbete kunde stärka båda bankernas konkurrensförmåga samt främja deras utvecklings- och förnyelsearbete. De båda bankerna skulle dock bestå som skilda enheter och samarbetet borde bygga på affärsmässiga principer samt präglas av jämställdhet mellan de båda instituten.

I propositionen berördes ett flertal områden där ett samarbete borde komma till stånd. Av dessa nämns i promemorian särskilt bostadskreditgivningen, kreditgivning till näringslivet och utlandsrörelsen. Beträffande bostadskreditgivningen uttalades i prop. 1969: 158 bl. a. att bankerna tillsammans borde bilda ett bolag för emission av bostadsobligationer och avlyft av byggnadskrediter. I fråga om kreditgivningen till näringslivet uttalades att de ändrade rörelsereglerna för Postbanken

skulle möjliggöra för denna att i större utsträckning än hittills lämna krediter till näringslivet. En ökad sådan kreditgivning borde också komma till stånd i det dubbla syftet att öka konkurrensen på denna del av kreditmarknaden och att av företagsekonomiska skäl ytterligare differentiera Postbankens utlåning. För denna utlåning borde Postbanken utnyttja Kreditbankens kreditprövningsorganisation. I fråga om utlandsrörelsen skulle samarbetet i första hand utvecklas på arbitrageområdet.

I propositionen uttalades vidare att det ökade samarbetet mellan Postbanken och Kreditbanken förutsatte en samordning av ledningen för de båda instituten. För detta ändamål genomfördes ett arrangemang enligt vilket ett visst antal personer ingår i såväl Postbankens som Kreditbankens styrelse. Vidare tillsattes en samarbetsdelegation, bestående av de båda bankernas verkställande direktörer samt en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande.

Erfarenheter av det hittills bedrivna samarbetet

I promemorian erinras om att det arbete, som bedrivits under de gångna tre åren i syfte att utveckla ett samarbete enligt de av riksdagen år 1969 angivna riktlinjerna, i flera avseenden givit positiva resultat. Sålunda bildade de båda bankerna år 1970 ett gemensamt institut för bostadsfinansiering, Svensk Bostadsfinansiering Aktiebolag BOFAB. Det konstateras också att samråd och samverkan mellan de båda bankerna i olika frågor under dessa år förekommit på ett helt annat sätt än vad tidigare var fallet. Samtidigt har emellertid erfarenheten också visat att det beslut, som fattades av statsmakterna i fråga om Postbankens verksamhet, satte tämligen snäva gränser för vad som med nuvarande organisationsformer och med nuvarande målsättning kan uppnås i samarbetsväg. I och med att de båda instituten är från varandra juridiskt och resultatmässigt helt skilda bankenheter, vilka såväl på inlånings- som på utlåningssidan arbetar på samma marknader, är det ofrånkomligt att de två bankerna upplever varandras verksamhet som en konkurrerande verksamhet och att ett separat handlande ej sällan från företagsekonomiska aspekter kommer att framstå som lämpligare för den egna banken än en samverkan, där vinsten för den egna banken blir mindre påtaglig. Det betonas i promemorian att ett sådant konstaterande ingalunda innebär något underkännande av viljan hos de båda institutens ledningar att följa de av 1969 års riksdag fastslagna riktlinjerna för samarbetet utan endast ett konstaterande av att dessa riktlinjer i själva verket inte leder lika långt som statsmakterna avsett.

I promemorian framhålls att de berörda problemen i fråga om den praktiska utformningen av samarbetet mellan Postbanken och Kreditbanken inte heller är av den art att de kan lösas genom direktiv av de båda bankernas styrelser. Så länge man fasthåller vid principen att samarbetet skall präglas av jämställdhet mellan de två instituten och utfor-

mas så att det leder till ekonomiskt utbyte för de båda bankerna, kan man knappast genom direktiv från styrelserna komma längre än till samarbete på tämligen snävt begränsade områden, där fördelarna är påtagliga för båda bankerna, och till åtgärder i syfte att hindra att de båda bankernas utåtriktade verksamhet i alltför hög grad får karaktären av konkurrens bankerna emellan.

Behov av omprövning av riktlinjerna för samarbetet

Samtidigt som det alltså slås fast att ett samarbete mellan de båda bankerna enligt 1969 års riktlinjer endast kan ge relativt begränsade resultat, konstateras i promemorian, att den utveckling som efter 1969 års riksdagsbeslut ägt rum såväl inom bankväsendet som inom näringslivet i övrigt, inte inneburit att de i propositionen angivna synpunkterna om vikten av att genom bankernas samlade resurser kunna erbjuda ett slagkraftigt och konkurrensfrämjande alternativ till övriga banker och bankgrupper fått minskad betydelse. Snarare utgör denna utveckling i sig ett skäl till omprövning av 1969 års beslut. Vad bankväsendet beträffar erinras sålunda om de fusioner, som skett dels mellan Skandinaviska Banken och Stockholms Enskilda Bank, dels mellan Göteborgs Bank och Smålandsbanken. Vad näringslivet i övrigt angår är tendensen påtaglig, såväl vad gäller fusioner och andra former av företagskoncentrationer som också i fråga om den ökade förekomsten av synnerligen penningkrävande projekt, vilkas finansiering kräver stora resurser hos de i finansieringen medverkande bankföretagen.

För Postbankens del aktualiseras också behovet av en omprövning av riktlinjerna för samarbetet av den omstrukturering av bankens kreditgivning, som nu pågår. Det betonades redan i prop. 1969: 158 att en ökad differentiering av bankens utlåningsstruktur var önskvärd inte bara för att skapa ökad konkurrens och större valfrihet utan även av rent företagsekonomiska skäl, nämligen för att bereda banken möjlighet till placeringar med bättre avkastning än som kunnat erhållas vid placeringar av kapitalmarknadskaraktär. Det framhålls i promemorian, att kostnadsutvecklingen i Postbanken har — beroende främst på den personalintensiva karaktären av verksamheten, särskilt inom postgirorörelsen, och de senaste årens låglönesatsning — varit sådan att en ökad differentiering i dag ter sig än mer angelägen än vad fallet var år 1969. Härtill kommer också det förhållandet att byggsektorn, som är en av Postbankens två traditionella stora sektorer, under överskådlig tid kan förväntas ha en i stort sett oförändrad eller minskad efterfrågevolym. Även detta förhållande gör alltså att banken måste söka nya marknader för att få en tillräcklig räntabilitet på sin verksamhet.

Postbanken har redan nått inte oväsentliga resultat i sin strävan att få till stånd en ökad differentiering av sin utlåningsstruktur. Om den

nyss skisserade utvecklingen skall kunna fortsätta skulle det emellertid inom Postbanken krävas en betydande utbyggnad av specialistfunktioner på såväl centralt som lokalt plan, i synnerhet för rörelsegrenarna kreditgivning och utlandsrörelse. En sådan utbyggnad överensstämmer dock inte med de i propositionen angivna riktlinjerna, där det förutsatts att detta behov skall täckas genom anlitan av Kreditbankens organisation.

I propositionen förutsattes sålunda att Postbanken i stället för att bygga ut egen kreditprövningsorganisation skulle utnyttja Kreditbankens. I promemorian konstateras dock att det av rent bank- och marknadstekniska skäl visat sig erbjuda betydande svårigheter att genomföra en sådan åtgärd mellan två från varandra skilda och konkurrerande bankföretag. Om man tänker sig att Kreditbankens organisation skulle användas för här ifrågavarande ändamål, måste man nämligen räkna med att handläggningen av kreditfrågorna, inkl. den kontinuerliga övervakningen av krediterna och framför allt den fortlöpande kontakt som måste hållas med näringslivskunderna, rätt snart skulle kräva arbetsinsatser av sådan storlek att de skulle komma att ligga utanför vad som kan presteras av Kreditbankens personal vid sidan av dess ordinarie arbetsuppgifter. För att Postbanken skulle kunna utnyttja Kreditbankens kreditorganisation för dessa ändamål skulle det sålunda bli nödvändigt att bygga ut den sistnämnda i troligen samma grad som krävts av Postbanken. Ju mer Postbankens utlåning inriktas på kreditgivning av här angiven art, desto mer otillfredsställande måste det emellertid bli för Postbanken att i fråga om så viktiga avsnitt av bankverksamheten som de nu nämnda vara mer eller mindre avskuren från direkta kundkontakter och vara i avsaknad av egna personalresurser. Bibehåller man den nuvarande organisationen av Postbanken och Kreditbanken förefaller det därför ofrånkomligt att Postbanken tämligen snart skulle få ett oundgängligt behov av att kraftigt bygga ut sin egen centrala kreditorganisation och att även förstärka densamma med lokala organ för kreditfrågor.

Vad i promemorian sagts om det behov som skulle uppstå för Postbanken av att ha tillgång till en utbyggd kreditorganisation gäller även utlandssidan och innebär att Postbanken skulle behöva bygga ut sin nuvarande utlandsavdelning så att den blev i stånd att för sina näringslivskunders räkning utföra även mera komplicerade transaktioner, t. ex. på arbitrageområdet och i fråga om utlandsfinansiering.

En utveckling i den riktning som nu skisserats skulle, framhålls i promemorian, innebära en misshushållning med bankernas resurser. Vad kostnadssidan angår synes det sålunda ofrånkomligt att kostnaderna för de båda bankerna måste bli högre än vad som skulle bli fallet om verksamheten kunde bedrivas i en enda organisation. Redan detta måste komma att medföra en försvagning av de båda bankernas möj-

ligheter att utveckla sin rörelse i konkurrensen med övriga kreditinstitut och att påverka villkoren på kreditmarknaden i en för kunderna gynnsam utveckling. Kanske än allvarligare är att en sådan utveckling skulle, i stället för den koncentration av de båda bankernas resurser som 1969 års riksdagsbeslut syftade till, ge en rakt motsatt effekt.

Överväganden och förslag

Om man vill finna en form för samverkan mellan de båda bankerna som innebär att deras samlade ekonomiska resurser kan utnyttjas effektivt i konkurrensen med andra kreditinstitut till kredittagarnas bästa och samtidigt undvika en kostsam och personalkrävande dubbelorganisation, förefaller det nödvändigt att man frångår den i 1969 års riksdagsbeslut intagna ståndpunkten att de båda bankerna skall utgöra från varandra helt fristående organ. Vad som då ligger närmast till hands är att de båda bankerna i ekonomiskt avseende förs samman till en enhet. Med hänsyn till den handlingsfrihet som krävs, om en sådan ny bank skall kunna hävda sig i konkurrensen på kreditmarknaden nationellt såväl som internationellt, synes det klart att den bör bedriva sin rörelse i bankaktiebolagsform.

Om man överväger att sammanföra Postbankens och Kreditbankens ekonomiska resurser till en ny affärsbanksenhet är det emellertid — med tanke på det nära samband som föreligger mellan den löpande verksamheten i Postbanken och den allmänna poströrelsen — nödvändigt att pröva, om det är möjligt att genomföra en sådan omläggning utan menliga inverkningsför den personal som nu inom postverket direkt eller indirekt sysslar med postsparbanksrörelse eller postgirogöromål. Detta måste nämligen vara en förutsättning för att genomföra en så genomgripande förändring av de båda bankernas ställning. Självfallet bör motsvarande synpunkter anläggas även på den inverkan som en dylik förändring skulle kunna få på arbetsuppgifterna för Kreditbankens personal. I praktiken torde det här emellertid ej föreligga något problem.

I promemorian framhålls vidare att en annan självklar utgångspunkt för en sammanslagning av de båda bankenheterna måste vara att postverkets service till allmänheten lämnas opåverkad. Om sammanslagningen sker utan menlig inverkan för berörd personal inom postverket, ligger däri den bästa garantin för att inte heller servicen till allmänheten påverkas.

Av arbetsinsatserna och de totala kostnaderna i Postbanken (590 milj. kr. år 1972) faller den helt övervägande delen eller inte mindre än 75 % (438 milj. kr.) på kostnader för postgirorörelsen. Av detta belopp utgör ca 60 % (255 milj. kr.) ersättning till allmänna poströrelsen för dess arbete som rör postgirorörelsen. Kostnaderna för personkonto- och postsparbanksverksamheten uppgår till 150 milj. kr., varav

knappt 60 % (87 milj. kr.) utgör ersättning till allmänna poströrelsen för det arbete som där utförs i fråga om den löpande hanteringen av dessa verksamheter.

Det anförs i promemorian att något behov av att till en ny bank överflytta vare sig hanteringen eller ledningen av den betalningsförmedling, som girorörelsen primärt är avsedd att utgöra, inte synes föreligga. Önskemålet om en samordning av Postbankens och Kreditbankens ekonomiska resurser kan i stället tillgodoses genom att det fastslås att postverket inte skall bedriva utlåning eller annan medelsplacering utan att vid varje tidpunkt förefintliga medel, som huvudsakligen härrör från girorörelsen, skall vara placerade på räkning i den nya bankenheten och där förräntas enligt särskilt fastställda regler. Därmed kan man alltså personal- och arbetsmässigt helt hålla postgirorörelsen utanför den ifrågasatta sammanslagningen.

I fråga om hanteringen av sparrörelsen finns det uppenbarligen inte heller något behov av att ändra på nuvarande system för den löpande hanteringen av denna verksamhet. Även efter den nya bankenhetens bildande bör den löpande hanteringen alltså på i princip samma sätt som hittills kunna ombesörjas av postverket. Den nya bankenheten skulle då träffa ett serviceavtal med postverket enligt vilket postverket skulle åtaga sig att mot en enligt vissa regler bestämd ersättning för den nya bankenhetens räkning utföra alla de rutinmässiga arbetsuppgifter som tidigare utförts inom Postbanken eller för dess räkning inom allmänna poströrelsen. Det nu sagda bör även gälla personkontorörelsen och konton för räntebärande postgiromedel.

Mot bakgrund av det nu anförda föreslås i promemorian att Postbanken, med undantag av postgirorörelsen enligt vad nyss sagts, skall sammanföras med Kreditbanken till en ny bankenhet, förslagsvis kallad Post- och Kreditbanken (PK-banken). Detta bör av praktiska skäl ske så att Sveriges Kreditbanks firma ändras och att Postbankens tillgångar och skulder förs över till den nya banken. I samband därmed bör lagen om Postbanken upphävas och postgirorörelsen få ställning av en enhet inom allmänna poströrelsen.

Förslaget innebär sålunda att Postbankens tillgångar och skulder med vissa undantag förs över till den nya banken. De viktigaste av undantagen är på tillgångssidan kassamedel och inventarier. Att kassamedlen ej föreslås skola överföras sammanhänger med att den alldeles övervägande delen av kassatransaktionerna avser girorörelsen och postverkets övriga betalningsförmedling.

På skuldsidan är de viktigaste undantagen Behållning på icke räntebärande konton i postgirorörelsen samt vissa poster inom Diverse räkningar. Fråga om behandlingen av Postbankens eget kapital berörs närmare i det följande.

I fråga om postgirorörelsen innebär förslaget att postgirot i fort-

sättningen organisatoriskt skall utgöra en enhet inom postverket. Rörelsen skall fungera på samma sätt som hittills med den ändringen att någon särskild placerings- eller utlåningsverksamhet inte skall bedrivas utan att i rörelsen inestående medel med undantag för erforderliga kassamedel skall inestå på särskild räkning i PK-banken. Postverkets intäkter kommer att utgöras dels av de avgifter m. m., som uttages i rörelsen, dels av den ersättning som uppbärs från PK-banken för de där inestående medlen.

Att postgirot i fortsättningen skall utgöra en enhet inom postverket innebär att det blir postverkets ledning som kommer att ha avgörandet i frågor beträffande postgirorelsen. Beträffande policyfrågor, där avgörandet kan komma att mera märkbart påverka postgirots utveckling, t. ex. vissa frågor rörande avgifter, servicenivå, produktutveckling och marknadsföring, bör dock samråd äga rum med PK-banken.

F. n. upptas redovisningsmässigt inom postgirorelsen vissa inlåningsmedel som till sin karaktär är helt jämförliga med vanlig bankinlåning och därför vid bildandet av den nya bankenheten bör jämföras med inlåningen i sparrörelsen. Här avses de medel som inestår på särskilda räntebärande räkningar i postgirorelsen. Dessa räntebärande räkningar bör alltså vid sammanslagningen utskiljas från den egentliga postgirorelsen och överflyttas till PK-banken och behandlas på samma sätt som inlåningsräkningarna i sparrörelsen. Nu befintliga möjligheter till överföring mellan postgirokonton och räntebärande räkningar skall enligt förslaget bibehållas.

Den del av Postbankens utlandsrörelse som helt kan anses knuten till postgirot — och detta är den helt övervägande delen — bör kvarligga inom postgirot och sålunda inom postverket. Postgirot bör anlita PK-banken för inköp och försäljning av valutor för denna verksamhet.

Beviljande av krediter i form av postgirokredit har visat sig vara en från såväl långgivarens som låntagarens synpunkt ändamålsenlig form för kreditgivning och har under senare år kommit till användning i alltmer ökad utsträckning. Det ligger i både postverkets och PK-bankens intresse, att krediter även efter omorganisationen skall kunna beviljas i form av en till ett postgirokonto knuten kredit. Krediterna bör då beviljas av PK-banken och inräknas i dess kreditvolym.

Med den i promemorian föreslagna uppläggningsenheten kan den nuvarande postgiropersonalen samt drift- och organisationsenheterna kvarstå i postverket med oförändrade arbets- och anställningsförhållanden.

För postsparbanksrörelsen — däri inbegripet även inlåningen på räntebärande konton inom postgirot samt personkontorörelsen — innebär förslaget, att den löpande driften, dvs. kassatjänst och bokföring, på servicebasis skall ombesörjas av postverket men att verksamheten i övrigt, dvs. främst medelsförvaltningen och marknadsföringen, sköts

av PK-banken. Liksom postverket i policyfrågor beträffande giroverksamheten bör samråda med PK-banken, bör PK-banken i policy- och marknadsfrågor beträffande sparrörelsen samråda med postverket.

I och med att sparrörelsen i Postbanken förs över till den nya PK-banken ligger det i sakens natur att de förutvarande postsparbankskunderna bör ha möjlighet att utnyttja samtliga PK-bankens kontor för insättningar och uttag. Likaså bör PK-bankens övriga kunder beredas möjlighet att på motsvarande sätt utnyttja postanstalterna för insättningar och uttag.

Personalmässigt innebär den här föreslagna organisationen, att den personal som nu inom allmänna poströrelsen eller i Postbanken sysslar med arbetsuppgifter inom sparrörelsen kommer att kvarstå i oförändrade arbets- och anställningsförhållanden i postverket. Omorganisationen kommer att påverka personalens arbets- och anställningsförhållanden — bortsett från vissa ledande funktioner — endast inom Postbankens sekretariat, finansavdelning samt delar av marknads-, redovisnings- och revisionsavdelningarna. Antalet berörda personer torde ej komma att överstiga 150. Överflyttning till den nya banken bör helt ske på frivillighetens väg. De personer som berörs av omorganisationen men eventuellt ej vill flytta över till PK-banken skall följaktligen beredas fortsatt arbete inom postverket.

Med hänsyn till den begränsade omfattning som överföringen av personal från Postbanken till den nya PK-banken således kommer att få och till den ökning av arbetsvolymen i den nya banken, som omorganisationen kan väntas komma att medföra, synes det enligt promemorian inte föreligga någon anledning befara att omorganisationen på något sätt skall inverka menligt på anställningsförhållanden för den personal som nu arbetar i Kreditbanken.

Styrelsen för PK-banken bör tillsättas med särskilt beaktande av den betydelse som bankens funktion på kreditmarknaden i fortsättningen kan väntas komma att få. Liksom f. n. är fallet i Kreditbankens styrelse bör bankens personal även bli representerad i den nya styrelsen. Med hänsyn till den vikt det har att intima kontakter uppehålls mellan den nya banken och postverket förefaller det vidare naturligt att postverket erhåller representation i den nya bankens styrelse, däribland även en representant för postverkets personal.

Under förutsättning att beslut om samgående mellan Postbanken och Kreditbanken enligt de i promemorian föreslagna riktlinjerna fattas vid 1973 års vårriksdag, bör samgåendet kunna genomföras vid årsskiftet 1973—74. Dessförinnan måste självfallet organisationen av den nya bankens verksamhet förberedas. Man måste därvid räkna med att det vid detaljutformningen av organisationen kommer att aktualiseras olika frågor, som måste lösas genom överläggningar mellan intressenterna. Exempel på sådana frågor är samarbetet, avräkningen och ar-

betsfördelningen. Eftersom det sätt på vilket sådana frågor löses, uppenbarligen kan få stor betydelse för PK-bankens framtida arbete, synes det önskvärt att den blivande styrelsen för PK-banken skall ha möjlighet att ta ställning till frågorna redan före den nya bankens formella bildande. Detta önskemål kan bli tillgodosett genom att styrelserna i Postbanken och Kreditbanken, så snart riksdagsbeslutet föreligger, görs identiska och att därvid till ledamöter utses de personer, vilka avses skola ingå i den blivande PK-bankens styrelse. Såvitt angår de frågor av nu nämnt slag där postverket blir berört synes det lämpligt att arbetet med desamma leds av en särskild arbetsgrupp bestående av representanter för postverket och den interimistiska styrelsen för de båda bankerna. Skulle förslag som arbetsgruppen framlägger ej godtas av de berörda styrelserna, torde avgörandet få ankomma på Kungl. Maj:t.

De regler som nu används för att bestämma den ersättning Postbanken skall erlägga till allmänna poströrelsen för de arbetsuppgifter denna utför i fråga om postbanksrörelsen och personkontorörelsen måste revideras, bl. a. därför att det här är fråga om att betala för arbeten som hittills utförts i Postbanken. Vid utformningen av dessa regler bör framför allt följande synpunkter vara vägledande. Systemet skall vara så utformat att det i utgångsläget ger beloppsmässigt samma ersättning som allmänna poströrelsen uppburit enligt nuvarande avräkningsregler med tillägg av ett belopp motsvarande Postbankens egna kostnader för de arbetsuppgifter beträffande sparrörelsen och personkontorörelsen, som hittills utförts och redovisats inom Postbanken men som i fortsättningen skall ombesörjas av postverket. Systemet måste vidare vara ägnat att inom poströrelsen och hos de anställda i postverket främja ett aktivt intresse för nämnda verksamheters fortsatta positiva utveckling. Systemet skall slutligen ge möjlighet till justeringar av ersättningens storlek med hänsyn till förändringar i servicens volym eller till den allmänna löneutvecklingen inom postverket. Andra förhållanden inom allmänna poströrelsen skall däremot ej påverka ersättningens storlek. Som grundläggande allmän förutsättning skall således gälla att ersättningen är korrekt och rättvisande med avseende på kostnaderna för de tjänster som för bankens räkning skall ombesörjas av postverket.

Vad postverkets i PK-banken inestående medel beträffar, bör dessa naturligen förräntas efter en räntesats som motsvarar PK-bankens faktiska procentuella avkastning på bankens placeringar med avdrag av en skälig marginal för PK-bankens hanteringskostnader, risktagande m. m. Eftersom behållningen på postgirot varierar mycket kraftigt från dag till dag och från månad till månad är det nödvändigt att dela upp inlåningen dels i medel som kan läggas till grund för fast utlåning, dels i medel för kort utlåning. För den förra delen bör utgångspunk-

ten vara den procentuella avkastning PK-banken sammanlagt erhåller på sin obligationsportfölj och sin utlåning till allmänheten, medan utgångspunkten i fråga om den senare delen bör vara avkastningen på dagslån och skattkamarväxlar.

Det bör enligt promemorian ankomma på den nyss nämnda arbetsgruppen att med utgångspunkt från de här angivna grunderna närmare utforma de regler som skall gälla beträffande avräkningen mellan postverket och PK-banken samt beträffande förräntningen av postverkets i PK-banken inestående medel. Med hänsyn till svårigheten att för längre tid förutse utvecklingen bl. a. inom det banktekniska området bör dessa regler i första hand tillämpas under en period av tre år. Det bör vidare även under denna period vara de båda parterna obetaget att vidta smärre justeringar i desamma, om de båda skulle finna det lämpligt.

Kreditbanken har f. n., som framgår av den inledningsvis lämnade redogörelsen, en tillfredsställande konsolideringsgrad. För Postbankens del är situationen en annan, framför allt beroende på den placeringspolitik och den politik i fråga om inleverering av vinstmedel, som fördes under tidigare perioder i enlighet med de synpunkter statsmakterna då anlade på Postbankens verksamhet. Även om de förslag i fråga om dispositionen av Postbankens eget kapital och om höjning av PK-bankens aktiekapital, som framläggs i det följande, blir genomförda, kommer PK-banken såväl i fråga om synligt eget kapital som i fråga om reserveringar på värderegleringskonton att ha en väsentligt lägre konsolideringsgrad än vad som är fallet beträffande de till storleken närmast jämförliga affärsbankerna.

Det framhålls att detta förhållande kommer att skapa vissa svårigheter för den nya banken. En av dessa är att takten för den fortsatta konsolideringen måste befaras komma att bli lägre än vad som är önskvärt. Av affärsbankernas rörelseöverskott hänför sig nämligen normalt en väsentlig del till avkastningen av det i rörelsen arbetande egna kapitalet. Eftersom detta i PK-banken blir väsentligt lägre än i närmast jämförliga banker, kan man följaktligen inte räkna med att PK-banken, även om dess rörelse utvecklas på ett fullt tillfredsställande sätt, kommer att kunna redovisa vinster av samma storleksordning som nyssnämnda banker och följaktligen inte heller kommer att kunna bygga upp sin inre konsolidering i samma takt som dessa.

Det här berörda problemet accentueras genom det förhållandet att PK-banken kommer att ha en större del av sina tillgångar placerade i obligationer och räntebundna lån än vad som är normalt i affärsbankssystemet. Detta innebär bl. a. att den försämring av rörelseresultatet, som en diskontohöjning automatiskt medför, kommer att både absolut och relativt sett bli större i PK-banken än i andra affärsbanker. Vidare kommer — vilket är ännu allvarligare — den nedgång av

obligationskurserna, som inträffar vid en höjning av den långa räntan eller vid en åtstramning över huvud taget på den långa marknaden, att medföra en värdeminskning på PK-bankens obligationsportfölj av sådan storleksordning, att större delen av bankens reserver kan behöva tas i anspråk för ändamålet. Vad sistnämnda faktor innebär kan enkelt illustreras av att redan en höjning av den långa räntan med 1/4 % för Postbankens och Kreditbankens nuvarande obligationsportföljer skulle betyda en värdemässig nedgång med ca 100 milj. kr.

Statsmakterna har för att täcka Postbankens kapitalbehov tillskjutit ca 177 milj. kr. I Postbankens räkenskaper har detta fördelats med ca 25 milj. kr. i dispositionsfond, ca 76 milj. kr. i stamkapital och ca 76 milj. kr. i statsverkslån. Från kapitaltäckningssynpunkt är hela det tillskjutna beloppet att betrakta som eget kapital. Beloppet bör i sin helhet överföras till PK-banken. Efter en sådan överföring skulle PK-banken, räknat på förhållandena vid 1972 års utgång, få ett sammanlagt eget kapital av ca 475 milj. kr.

Som framgår av följande sammanställning är Postbanken i dagsläget i jämförelse med övriga storbanker klart underkapitaliserad, och även Kreditbanken har en lägre kapitalbas än dessa.

	Eget kapital i relation till balansomslutning ¹
Svenska Handelsbanken	3,82 %
Skandinaviska Enskilda Banken	3,64 %
Götabanken	3,11 %
Kreditbanken	2,99 %
Postbanken	0,89 %

Efter sammanslagningen skulle det på samma sätt beräknade relationstalet för PK-banken bli 1,61.

För att PK-banken skall få ett eget kapital som står i rimlig proportion till den blivande omfattningen av bankens rörelse, bör den nya banken få ett aktiekapital motsvarande det dubbla nuvarande aktiekapitalet i Kreditbanken, dvs. 316,8 milj. kr. mot f. n. i Kreditbanken 158,4 milj. kr. Eftersom höjningen lämpligen bör vara genomförd redan då den nya banken börjar sin verksamhet, bör erforderligt belopp för höjningen anvisas under innevarande år. Höjningen bör ske i form av en nyteckning till nominella värdet. Det belopp som skulle behöva anvisas för ändamålet uppgår sålunda till 158,4 milj. kr.

Om man utgår från att från PK-bankens disponibla medel till reservfonden överförs det belopp som erfordras för att bringa upp reservfonden till lagstadgad nivå, skulle det egna kapitalet i PK-banken därefter uppgå till sammanlagt 633,9 milj. kr. med följande fördelning.

¹ Uppgifterna är baserade på bankinspektionens decemberrapport år 1972.

aktiekapital	316,8 milj. kr.
reservfond	158,4 milj. kr.
disponibla medel	158,7 milj. kr.

Remissyttrandena

Av remissinstanserna tillstyrker ungefär hälften ett samgående mellan Postbanken och Kreditbanken enligt de i promemorian angivna riktlinjerna. Till dessa hör, förutom de båda berörda bankerna, *bankinspektionen* och *LO*. Flera instanser tar inte ställning i huvudfrågan men anför synpunkter på förslagens konsekvenser. Bland frågor som ägnas särskild uppmärksamhet är det föreslagna systemet för ersättning till postverket i anledning av samgåendet. Olika lösningar föreslås härvid av remissinstanserna.

Vad beträffar själva huvudfrågan tillstyrker *bankinspektionen* att Postbanken och Kreditbanken går samman till ett nytt bankaktiebolag. Inspektionen konstaterar att de båda bankerna är i grunden olika och att väsentliga skillnader föreligger mellan den postala bankverksamheten och den rörelse som Kreditbanken och övriga affärsbanker bedriver. Även de två bankernas placeringar är väsentligt olika. Sålunda avser Postbankens placeringar huvudsakligen bostadssektorn; en förhållandevis stor del av utlåningen är bunden till tid och ränta. I affärsbankerna förekommer praktiskt taget inte räntebundna lån. Postbankens placeringar är mindre avkastande än affärsbankernas. Sistnämnda förhållande återspeglas i Postbankens ekonomiska resultat. Kostnadsläget är sålunda avsevärt högre i Postbanken än i andra banker. Bankens omkostnader utgjorde år 1972 enligt preliminära siffror 88,5 % av rörelseintäkterna och 3,22 % av medelomslutningen mot 59,6 resp. 1,96 % för bankaktiebolagen tillsammans. Kostnaderna för postgirot var samma år 75 % (438 milj. kr.) av Postbankens totala kostnader. På grund av rörelsens spridning över landets samtliga postanstalter kräver vidare betalningsberedskapen en avsevärd kassahållning. Av Postbankens omkostnader under femårsperioden 1967—71 var årligen ca 55 % ersättning till allmänna poströrelsen för rörelsens handhavande vid postanstalterna. Procenttalet steg år 1972 enligt preliminära uppgifter till 59 %. Omkostnaderna för bankens egen förvaltning ökade med 19,5 % år 1971 men endast med 5,5 % år 1972, medan ersättningen till allmänna poströrelsen samma år ökade med 25,5 resp. 16,5 %.

Vilken betydelse som de olika skillnaderna i ekonomiskt hänseende bör tillmätas vid en jämförelse med andra banker undandrar sig inspektionens bedömande. Inspektionen slår fast att integrationen av sparrörelsen och postgirot i allmänna poströrelsen gett åt Postbanken dess

egenart och att det inte är möjligt att driva nämnda verksamheter utan tillgång till postverkets organisation.

Skulle den kraftigare ökningen av ersättningen till allmänna poströrelsen år 1972 ha samband med den svaga utvecklingen av allmänna poströrelsens ekonomi och en inträdd relativ minskning av postvolymen — och åtskilligt tyder därpå — innebär detta enligt inspektionens uppfattning problem, som sammanhänger med Postbankens ställning inom postverket och som från bankens synpunkt är av allvarlig beskaffenhet.

Inspektionen konstaterar här efter att Kreditbanken driver en rörelse av samma slag som andra bankaktiebolag och att banken bland dessa intar en väl hävdad ställning vad gäller såväl resultatutveckling som utveckling i allmänhet. Utvecklingen av förhållandet mellan omkostnader och intäkter är fördelaktig även jämfört med andra bankaktiebolag.

Inspektionen finner å ena sidan att det av det anförda framgår att den ena av de två banker som föreslås gå samman belastas av vissa på lönsamheten negativt verkande omständigheter, vilket inte är ägnat att främja konkurrenskraften hos den nya banken. Å andra sidan kan man i Postbankens situation med av allt att döma begränsade möjligheter att under nuvarande förhållanden utvecklas positivt finna ett väsentligt skäl för ett samgående med Kreditbanken.

De i promemorian framförda motiven för en omprövning av förhållandet Postbanken—Kreditbanken finner inspektionen i och för sig bärande, särskilt om man ser dem mot bakgrunden av statsmakternas beslut år 1969, som innebar att de i postsparbanken och postgirot omhändertagda medlen skall förvaltas och komma kreditmarknaden till godo efter samma grunder, som gäller för bankinstitutet i allmänhet. Det principiella syftet var också att man skulle uppnå rationella arbetsformer för den statliga bankverksamheten tillsammans.

Med hänsyn till de anförda omständigheterna har inspektionen kommit till den uppfattningen att Postbanken inte kan utvecklas på ett tillfredsställande sätt under nuvarande förhållanden. En genomgripande förändring av bankens ställning är därför förr eller senare ofrånkomlig. Ett alternativ till ett samgående med Kreditbanken skulle vara en återgång till de förhållanden som rådde före Postbankens tillkomst. Även om vissa skäl skulle kunna anföras för ett sådant alternativ, torde det knappast kunna betraktas som praktiskt genomförbart att på detta sätt dra ett streck över den utveckling som kännetecknar de senaste 15 åren. Ett annat alternativ av innebörd att banken i fråga om inlåning och därmed sammanhängande service skulle drivas som hittills, men inlånade medel överlämnas till annan institution för förvaltning, synes inte heller realistiskt. Enligt inspektionen återstår då endast att följa den i promemorian anvisade vägen. Till förmån för denna kan ytterligare åberopas de i promemorian framförda synpunkterna.

Av anförda skäl tillstyrker inspektionen att Postbanken och Kreditbanken går samman i ett nytt bankaktiebolag samtidigt som inspektionen understryker vikten av att den nya banken, så långt detta är möjligt, får arbeta under samma betingelser som övriga affärsbanker.

Emellertid ifrågasätter inspektionen om den föreslagna uppdelningen av Postbanken är lämplig. Postsparbanken och postgirot har länge varit delar av *en* bankverksamhet under enhetlig ledning och gemensam policy och de har ekonomiskt kompletterat varandra vid diskontoförändringar.

Inspektionen finner det naturligt att inflytandet över in- och utlåningsverksamheten i en bank skall ligga hos en och samma ledning och omfattas av samma företagspolitik inkl. marknadsföring. *En* bank torde också genom nära kontakter med allmänheten och näringslivet ha särskilt goda förutsättningar att marknadsföra postgirots tjänster. Här kan nämnas t. ex. den eventuella möjligheten till lämplig samordning av postgiro och bankgiro. Den naturligaste lösningen är enligt inspektionen att Postbankens hela verksamhet överflyttas till PK-banken och att postverket på uppdragsbasis har hand om den huvudsakligen expeditionella del av verksamheten som är integrerad i arbetet på postanstalterna.

Med denna principiella utgångspunkt borde i och för sig även den centrala bokföringsorganisationen för sparrörelsen och postgirot inom Postbanken överföras till PK-banken. Bokföringsorganisationen har dock ett mycket nära samband med arbetet på postanstalterna. Postbankens centrala bokföringsenheter och med dessa sammanhängande centrala avdelningar bör därför enligt inspektionen kvarstanna inom postverket.

Inspektionen föreslår därför att även postgirorörelsen — liksom sparrörelsen — tillförs PK-banken och att postverket på uppdragsbasis skall dels ha hand om dessa verksamheter på postanstalterna, dels ombesörja den centrala bokföringen och med denna sammanhängande arbete.

Inspektionen framhåller att enligt promemorian kommer PK-banken att få ett eget kapital på drygt 2 % av Postbankens och Kreditbankens sammanlagda balansomslutning (dvs. ca 600 milj. kr.). Detta kapital bör enligt inspektionen betraktas som ett minimum.

Ett samgående mellan de två bankerna aktualiserar enligt inspektionen vissa frågor av legal natur. Bl. a. måste postbankslagen upphävas. Vidare krävs en genomgång av banklagstiftningen för att ta bort begreppet Postbanken. Dessutom behövs vissa övergångsbestämmelser liksom en omarbetning av instruktionen för postverket. Givetvis är också en bolagsordning nödvändig för PK-banken.

Även *postverket* (majoriteten i postverkets styrelse) tillstyrker ett samgående mellan de två statliga bankerna, dock med vissa väsentliga modifierationer. Verket framhåller att svårigheterna är mycket stora att

åstadkomma ett samgående mellan de två bankerna, främst beroende på att de har helt olika karaktär och verkar under delvis olika förutsättningar. Postverket är dock berett att medverka till att staten söker stärka sin slagkraft på bankområdet och uppnå önskvärd koncentration på utlåningssidan genom samgåendet mellan Postbanken och Kreditbanken. Postverket ifrågasätter om promemorieförslaget ger optimal effekt men anser det orealistiskt att lägga fram ett alternativt förslag som till sin grundläggande konstruktion avviker från promemorian.

Postverket påyrkar vissa modifikationer i förslaget och anför att samgåendet inte får leda till att verkets allmänna och ekonomiska utveckling undergrävs till men för postservicen och postpersonalens anställningstrygghet. Detta är fallet om Postbankens inlåningsrörelse splittras och om det skisserade ersättningsystemet läggs till grund för samgåendet.

Postverket erinrar om att enligt förslaget skall till PK-banken överföras de räntebärande postgirokontona, sparkontona samt personkontona. Kvar blir de icke räntebärande postgirokontona. Enligt 1972 års bokslut visar den verksamhet, som skulle stanna kvar hos verket, ett underskott på 64 milj. kr. medan den som skall flyttas över visar ett överskott på 126 milj. kr.

Beräkningar angående kostnaderna för den bankverksamhet som postverket enligt promemorian skulle utföra åt PK-banken eller i egen regi visar för år 1974 ett underskott på 50—60 milj. kr., om riktlinjerna i promemorian skulle följas. Dessa beräkningar bygger på bl. a. ett högre medeldiskonto än f. n. Vid oförändrat diskonto beräknas underskottet till 140—150 milj. kr. För att täcka detta underskott skulle en höjning av avgifterna för in- och utbetalningskort behöva ske med minst 150 %, dvs. från 50 öre till 1 kr. 25 öre. Denna avgiftshöjning skulle behöva ske redan den 1 januari 1974. En sådan höjning finner postverket dock helt orealistisk.

Postverket avvisar tanken att bankverksamheten i posten skulle subventioneras över statsbudgeten. Detta anses omotiverat dels med hänsyn till att Postbanken under de närmaste 3—4 åren beräknas ge tillräckligt överskott, dels därför att ett sådant anslag i realiteten skulle subventionera PK-banken, vilket strider mot principen om konkurrens mellan bankinstituten på lika villkor. Från personalorganisationerna har också uttalats stark motvilja mot en finansiering via statsbudgeten.

I promemorian uppställs som villkor att omläggningen skall genomföras utan menliga verkningar för personal i postverket som sysslar med bankverksamhet. Ingen annan lösning anvisas dock än att personalen skall vara kvar i postverket. Verket anser det emellertid orealistiskt att utgå från att ett företags affärsidé skall kunna raseras och beslutanderätten för stora delar av dess verksamhet föras över till en annan organisation utan menliga återverkningar för de anställda. Postverket kan

tingas föra en kontraktiv politik och stor risk föreligger att produktionsresurserna — till 80 % personalkostnader — måste skäras ned.

Postverkets huvudyrkande är därför att hela inlåningsverksamheten skall vara kvar i postverket (ha sitt hemvist i postverket), medan utlåningen — i enlighet med promemorieförslaget — koncentreras till PK-banken. En sådan uppdelning och ett ekonomiskt avräkningssystem som bygger på denna dämpar de ogynnsamma återverkningarna för postverket, postservicen och de anställda.

Postgiro rörelsen, personkontorörelsen och sparrörelsen har ett starkt inbördes samband och kan inte splittras utan negativa effekter. De bildar en organisatorisk, funktionell och marknadsmässig enhet och stödjer varandra ekonomiskt genom att en företagsekonomiskt och marknadsmässigt motiverad kostnadsfördelning kan ske mellan de tre grenarna. Denna möjlighet till resultatutjämning erfordras bl. a. därför att de tre grenarnas resultat påverkas olika vid diskontoändringar. Högt diskonto är positivt för giro rörelsen, lågt diskonto är positivt för sparrörelsen och vice versa. Ett hänförande av hela inlåningsrörelsen till postverket är den säkraste garantin för en stark expansion av inlåningsvolymen. Detta är av betydelse, eftersom postverket skall avlöna de anställda med medel ur inlåningsvolymen. Förslaget i promemorian att postgiromedlen skall placeras hos PK-banken kan medföra att framför allt stora näringslivskunder, knutna till någon annan affärsbank, överger postgirot och i stället anlitar bankgirot hos sin ordinarie affärsbank.

Postverket förutsätter att postgirots utlandsavdelning fortfarande kommer att vara valutabank. Detta är nödvändigt för att avdelningen skall fungera och erbjuda kunder nuvarande service.

Verket erinrar om att personkontorörelsen omfattar f. n. 750 000 konton. Den är baserad på utnyttjande av postgirot och kassatjänsten i postverkets linjeorganisation. Förslaget att föra över policyn för personkontorörelsen till PK-banken är en orimlig lösning mot bakgrund av de i promemorian skisserade ersättningsgrunderna. Sparrörelsen har f. n. en stark ställning i lönsamhetshänseende. Postverket har ett utomordentligt starkt intresse av att främja sparrörelsen. Verket berövas denna möjlighet vid ett överförande av rörelsen till PK-banken. Inlåningen riskerar att beskåras genom överföringen.

Verket framhåller vidare att kontohavare i Postbanken kan, i anledning av ett samgående, av ideologiska skäl komma att ompröva valet av sparinstitut.

Enligt postverkets uppfattning bör policyn ligga hos postverket inte bara beträffande det icke räntebärande postgirot utan även beträffande spar- och personkontorörelserna. Som skäl härför anför verket att sortiment, produktutveckling, service, marknadsföring m. m. beträffande de sistnämnda två grenarna starkt påverkar hela postverkets organisation.

Postverket framhåller vidare att den samproduktion av bank- och posttjänster som kännetecknar postanstalternas och lantbrevbärarnas verksamhet är en grundförutsättning för att t. ex. postens sparrörelse kan arbeta med lägre kostnader än bankväsendet i övrigt.

Av promemorieförslaget framgår inte närmare i vilken utsträckning och på vad sätt utnyttjandet av postanstalterna skall få ske och vilken ersättning som skall utgå till postverket för dess tjänster. Postverket framhåller att personalorganisationerna har förklarat, att samgåendet och den skisserade ersättningsformen aktualiserar frågan om omfattningen av postverkets lördagsservice. Det är enligt verket nödvändigt att postverkets personal får ett eget ansvar för spar- och personkontorörelserna. Detta skapar engagemang som behövs för samarbetet mellan postverket och PK-banken.

För att styrelsesamarbetet skall fungera bör ett särskilt arbetsutskott bildas inom PK-bankens styrelse. I detta utskott bör postverket vara representerat med hälften av posterna. Vidare är personalrepresentationen från postverket i PK-bankens styrelse inte tillgodosedd. Denna fråga bör lösas förhandlingsvägen.

Postverket erinrar om att vissa fastigheter disponeras av Postbanken och är bokförda på Postbankens balansräkning. Fastigheterna kommer efter samgåendet att disponeras av postverket. Det är enligt verket orimligt att de skall överföras till PK-banken och därefter förhyras av postverket. Fastigheterna bör därför fortfarande tillhöra postverket.

Vad slutligen beträffar tidpunkten för samgåendet framhåller postverket att förslaget i promemorian inte går att genomföra inom den föreslagna tidsramen. Om postverkets modifieringskrav tillgodoses, kan dock postverket — med stor tvekan — tillstyrka samgående den 1 januari 1974. Ersättningssystemet skulle då bl. a. hinna lösas på ett mindre tillkrånglat och rättvisare sätt.

Postbankschefen *Lars Piehl*, som närvarit vid ärendets avgörande i postverkets styrelse, har avgivit särskilt utlåtande. I detta framhålls att det tidigare från Postbankens sida hävdats att den statliga banksektorn skulle få bästa möjligheterna att utvecklas om de två statliga bankerna fick utvecklas var för sig och i konkurrens med varandra. Skälen härtill har angivits vara att de två bankernas olikartade kund- och produktstruktur innebär stora svårigheter vid ett samgående. En sammanlagen volym skulle inte heller kunna ge sådana positiva effekter som man kan hoppas få i samband med andra större bankfusioner.

Mot bakgrund av nuvarande situation och promemorian, vars syfte måste vara att inrätta en enda statlig affärsbank, måste emellertid målsättningen enligt Piehl vara att skapa en så stabil bankenhet som möjligt. Ett enda ledningsorgan är härvid ett grundläggande krav. Det kan inte vara ekonomiskt riktigt att dela upp en bank i en inlåningsbank och en utlåningsbank. Hela postgirorörelsen bör därför överföras till den nya banken. All bankrörelse koncentreras då till ett enda företag.

Piehl instämmer i postverkets yrkande att få behålla fastighetsbeståndet och anser att PK-banken bör tillföras kapital med 200 milj. kr. utöver vad som föreslås i promemorian.

Postbanken (postbanksstyrelsens majoritet) tillstyrker ett samgående enligt de riktlinjer som angetts i promemorian. Postbanken ifrågasätter dock jämkning på en punkt i förslaget. Enligt detta skulle även Postbankens fastigheter (år 1972 upptagna till ca 121 milj. kr.) överföras till PK-banken. Övervägande delen av lokalerna används dock för postgiro-rörelsen, som i fortsättningen skall utgöra en avdelning inom postverket. Postbanken finner det med hänsyn härtill mest ändamålsenligt att ifrågavarande fastigheter tillförs postverket. PK-banken bör då självfallet tillföras motsvarande belopp i kontanta medel.

Ledamoten i Postbankens styrelse *Seved Apelqvist* tillstyrker att Postbankens rörelse samordnas med Kreditbankens. Om en fusion skall ske bör den bli mera fullständig och kompromisslös än enligt promemoriaförslaget. Om postgiro-rörelsen lämnas utanför sammanförandet blir resultatet knappast mer än en halvmesyr. En brist i promemorian är att postverkets allmänna utvecklingsproblem inte alls berörts. Mycket talar för att allmänna poströrelsen kan komma att minska i betydelse och omfattning. Riktlinjerna för den allmänna poströrelsens framtida roll m. m. borde ha varit analyserade, innan nu planerade eller ännu djupare ingrepp sker i fråga om postbanksrörelsen. Ett sammanförande av postverket och televerket (i nära relation till SJ) kan tänkas.

En kompensation i form av kapitalförstärkning vid en eventuell fusion är enligt *Apelqvist* starkt befogad. Om inte PK-banken från början görs konkurrensduglig, är det klokast att tills vidare bordlägga fusionsplanen.

Även *Kreditbanken* (majoriteten) tillstyrker ett samgående men anför samma invändning som Postbanken mot att Postbankens fastigheter skulle överföras till PK-banken. När det gäller PK-bankens rätt till ersättning för dess avstående till postverket av fastigheterna kan Kreditbanken också tänka sig att, i stället för kontanta medel, PK-banken erhåller en reduktion av postgiro-rörelsens tillgodohavande i PK-banken.

LO delar uppfattningen i promemorian att utvecklingen efter år 1969 inom bankväsendet och näringslivet motiverar en omprövning av 1969 års beslut om ett närmare samarbete mellan de två statliga bankerna. *LO* tillstyrker därför det föreslagna samgåendet. Genom andra fusioner — bl. a. mellan Skandinaviska Banken och Stockholms Enskilda Bank samt mellan Göteborgs Bank och Smålandsbanken — möter Kreditbanken och Postbanken en allt hårdare konkurrens. Koncentrationstendensen inom näringslivet i övrigt är påtaglig och investeringsprojekten blir alltmer kapitalkrävande, vilket i sin tur drar stora resurser hos de finansierande bankerna. Eftersom bostadsfinansieringsbehoven kan beräknas minska, måste postverket i ökad utsträckning basera sin verk-

samhet på långivning till den övriga delen av näringslivet. Förutsättningarna att lyckas blir större vid ett samgående. Samgåendet ger också utökad och effektivare kundservice, inte minst i glesbygderna. Postanstalternas längre öppethållande gynnar kunderna. LO tillstyrker också den i promemorian föreslagna kapitalhöjningen för PK-banken.

LO framför som ett bestämt krav att de omplaceringar och rationaliseringar inom postverket och Postbanken som måste ske görs så att ingen blir avskedad eller kommer i ett sämre läge än med nuvarande situation. LO anser det självklart att representanter från personalen ges möjlighet att aktivt delta i den fortsatta planeringen av samgåendet. LO förutsätter vidare att personal från både PK-banken och postverket blir representerad i PK-bankens styrelse.

SACO anser att promemorian ej utgör tillräckligt underlag för ett definitivt ställningstagande utan får ses som en principskiss vilken SACO tillstyrker. SACO ifrågasätter om man — som skett i promemorian — kan jämföra samgående mellan affärsbanker med likartad utlåning med samgående mellan två banker med olika inriktning beträffande utlåningen. Beredskap för fortsatt bostadsfinansiering måste finnas.

SACO efterlyser en klarare formulerad målsättning för PK-bankens framtida verksamhet och en bedömning av konsekvenserna från samhällsekonomisk synpunkt. SACO efterlyser också ett angivande av hur den rent postala servicen för allmänheten kommer att utformas i framtiden. Den ökade belastningen på postanstalterna får inte medföra försämrade service för allmänheten. SACO förutsätter att fackliga organisationer får medverka i samband med omorganisationen.

En del remissinstanser uttalar att de inte tar egen ställning i huvudfrågan och att de ansluter sig till yttrande som avgetts av annan remissinstans. Bland dem är TCO, SR, *Posttjänstemännens förening PF* och *Statsanställdas förbund*.

TCO hänvisar sålunda utan eget ställningstagande till Svenska Bankmannaförbundets och Statstjänstemannaförbundets yttranden. Bankmannaförbundet tar, som framgår av den fortsatta redogörelsen för remissutfallet, inte uttryckligen ställning till förslaget. Statstjänstemannaförbundet å sin sida anför, som också framgår av den fortsatta framställningen, i allt väsentligt samma synpunkter som kommit till uttryck i postverkets yttrande. I övrigt anför TCO följande.

TCO förutsätter att den i promemorian gjorda bedömningen är riktig angående rationaliseringsvinster genom fusionen. TCO finner det naturligt att de rationaliseringsåtgärder vidtas som är ägnade att förbättra och effektivisera verksamheten. Den föreslagna fusionen kan emellertid negativt påverka postverkets ekonomi. Detta får inte leda till en försämring av postverkets service.

Frågan om de anställdas representation i PK-bankens styrelse är för litet behandlad i promemorian. TCO förutsätter att representationen

blir likvärdig med vad som gäller i privata affärsbanker. Överläggningar med personalorganisationerna måste ske innan beslut fattas i frågan.

Statstjänstemannaförbundet (postavdelningen) framhåller, att intimt samråd ägt rum mellan förbundet och postverkets ledning när verkets remissvar utarbetats, att svaret föredragits i Postverkets Centrala Företagsnämnd, där samtliga personalrepresentanter enhälligt anslutit sig till yttrandet, samt att förbundet mot denna bakgrund hänvisar till postverkets remissvar.

SR avstår från eget yttrande men ställer sig helt bakom det yttrande som utformats av Posttjänstemännens förening *PF* tillsammans med Statsanställdas förbund och Statstjänstemannaförbundets Postavdelning. *Posttjänstemännens förening PF* ansluter sig — liksom i allt väsentligt Statstjänstemannaförbundet — till postverkets yttrande. Frågan om styrelserepresentation i *PK*-banken måste bli föremål för överläggningar med *PF*, som organiserar ca 6 000 posttjänstemän, däribland all administrativ personal i Postbanken/postverket, arbetsledande personal inom postkontorens kassaavdelningar, cheferna vid de stora postexpeditionerna och all postexpeditörspersonal. *PF* kräver att få styrelserepresentation i *PK*-banken. Även *Statsanställdas förbund* ansluter sig till postverkets yttrande och kräver, under anförande bl. a. att förbundet organiserar 13 000 anställda som direkt eller indirekt sysslar med bankgöromål i postverket, att få tilldelat två ordinarie ledamöter och två suppleanter i *PK*-bankens styrelse.

Några remissinstanser tar — utan att därvid åberopa annat remissyttrande — ej ställning i huvudfrågan. Bland dem är *statskontoret*, *riksrevisionsverket*, *riksbanksfullmäktige* och *Svenska bankmannaförbundet*.

Statskontoret instämmer i bedömningen enligt promemorian att det kan vara befogat att ompröva 1969 års beslut beträffande samarbetet mellan de två statliga bankerna. Utvecklingen inom bankväsendet och på kreditmarknaden och de begränsade framgångarna i samarbetet mellan de båda bankerna motiverar emellertid en mer förutsättningslös och djupgående analys av problemen än som skett i promemorian. *Statskontoret* kan inte på grundval av denna bedöma, om den föreslagna lösningen för samgåendet är den organisatoriskt bästa. En tänkbar effekt av förslaget att föra över postgiromedlen till *PK*-banken är att näringslivets postgirokunder överger postgirot och i stället anlitar bankgirot hos sin ordinarie affärsbank. Detta skulle leda till volymbortfall för postgirot, sannolikt ökade driftskostnader och avgiftshöjningar.

Konsekvenserna av den föreslagna uppdelningen av postgirorörelsen bör enligt *statskontoret* klarläggas. Även andra lösningar bör undersökas. De ekonomiska konsekvenserna bör också undersökas för postverkets övriga verksamhet när nuvarande samdriftsfördelar försvinner. En bedömning av förslagets organisatoriska effekter kan inte göras, innan kostnadskonsekvenserna belysts. Vidare måste en öppen redovisning ske

av de principer som skall tillämpas och garantier skapas för att ett samgående inte medför att postverkets framtida service till allmänheten försämras.

Riksrevisionsverket biträder förslaget i promemorian att det är nödvändigt lägga ansvaret för in- och utlåning inom *en* bank. Detta innebär förutsättningar för bättre konkurrensmöjligheter med andra banker och ger förutsättningar för en förstärkning av Kreditbankens nuvarande kreditprövningsorganisation. Förslaget innebär samtidigt nackdelar för postverket, som får avstå från de lönsamma rörelsegrenar som baseras på räntebärande inlåning men får behålla den starkt förlustbringande postgiorörelsen. På kort sikt kommer transaktionsvolymen vid posten att stiga. På längre sikt är konsekvenserna osäkra. Risk finns för en överströmning av kunder och inlåning till andra banker.

Enligt verket finns vissa inbyggda intresse motsättningar mellan postverket och PK-banken. Postverket måste genom sin monopolställning tillgodose både sociala och ekonomiska förpliktelser, även inom områden där postservicen inte är ekonomiskt bärkraftig. Poströrelsen får här hjälp av att kostnaderna delvis bärs av spar- och postgiorörelserna. För PK-banken gäller rent företagsekonomiska bedömningar.

Riksrevisionsverket anser det positivt att ett klarare kostnadsansvar skapas genom att övervältring av kostnader från allmänna poströrelsen till Postbanken i fortsättningen inte kommer att ske. Sammanslagningen kan emellertid komma att innebära en utveckling till nackdel för postverkets ekonomi. På sikt kan detta leda till att postens servicenivå minskar.

Riksbanksfullmäktige framhåller att bristande balans mellan efterfrågan och tillgång på långfristigt kapital fortfarande är ett dominerande problem på den svenska kreditmarknaden. Prognoser om att AP-fondens tillväxt och bostadsbyggandets minskning skulle mildra bristsituationen har hittills slagit fel och inget tyder på att situationen skulle ändras. Allmänna samhällsekonomiska skäl talar för att Postbankens placeringskapacitet tills vidare bör inriktas på obligationsplaceringar och långfristiga reverslån till kommuner, bostäder och näringslivet. Enligt promemorian är dock tanken att en utveckling skall ske i riktning mot mera kortfristig utlåning. Skälet, nämligen önskvärldheten av bättre avkastning, är dock företagsekonomiskt och får inte vara ensamt avgörande.

Fullmäktige finner det svårt att bedöma tyngden i argumentet att en enda statlig bank behövs med stora samlade resurser för att erbjuda ett slagkraftigt och konkurrensfrämjande alternativ till övriga banker. Fullmäktige anser det inte tillfredsställande att en del av postverkets inkomster skulle bli beroende av ränteavkastningen av PK-bankens obligationsinnehav och utlåning och ännu mindre till en del av den ytterst varierande avkastningen av dagslån och skattkamarväxlar. Enligt

fullmäktige måste det prövas närmare hur regeln att postgirots behållning skall placeras i PK-banken skall utformas. Frågor som härvid måste lösas är finansieringen av postverkets kassahållning och om huvudregeln skall gälla även för statsverkets och statliga myndigheters postgirokonton. Frågan om konkurrensförhållandet mellan postgiro och bankgiro med anslutna checkräkningar har inte heller diskuterats i promemorian.

Enligt fullmäktige skulle en fusion — med de i promemorian angivna syftena — ytterligare försämbra möjligheterna att åstadkomma balans på den svenska kapitalmarknaden. Behovet av åtgärder för att få bankinstituten att i större utsträckning ge lång- och mellanfristig kreditgivning skulle ytterligare aktualiseras.

Svenska bankmannaförbundet anser att promemorian ger en alltför summarisk redovisning av de ekonomiska och organisatoriska förutsättningarna för att man skall kunna bedöma återverkningarna för Postbanken, Kreditbanken, postverket och kreditväsendet i sin helhet. Förbundet finner det svårt att överblicka följderna för berörd personal.

Förbundet ifrågasätter inte det berättigade i att staten eftersträvar rationella former för samarbete mellan Postbanken och Kreditbanken. Bildandet av PK-banken får emellertid återverkningar på postens ekonomi och förutsättningarna för den postala verksamheten. Om Postbanken och Kreditbanken kan träffa serviceavtal med postverket måste samma möjlighet stå andra banker till buds. Ett samgående får inte äventyra 5-dagarsveckan. Det borde enligt förbundets uppfattning vara angeläget för staten att påskynda 5-dagarsvecka inom postens område. Vid ett genomförande av det föreslagna samgåendet förutsätter förbundet att tillfredsställande former för de anställdas inflytande och medbestämmande i olika frågor skall kunna upprätthållas och vidareutvecklas bl. a. på styrelsenivå.

Svenska bankföreningen anför att den föreslagna intressegemenskapen mellan postverket och PK-banken innebär en potentiell motsättning till kravet på neutralitet för postverket som statligt verk. Några av förslagen i promemorian strider mot neutralitets- och likabehandlingsprincipen. Inlåningen är varje banks viktigaste inkomstkälla. Om postgiromedel uteslutande tillförs PK-banken innebär det ett klart avsteg från nämnda princip. Den föreslagna avkastningsberäkningen leder inte till högsta ränta, om postverket måste binda postgiromedlen hos ett enda bankinstitut. PK-banken kan väsentligt öka sin utlåningsvolym genom tillförseln av postgiromedel, vilket innebär en betydande favör för banken. Bankföreningen anser att alla bankinstitut skall få konkurrera med PK-banken om postgiromedlen. Det bör stå alla bankinstitut fritt att lämna en kund kredit i anslutning till postgirokonto i postverket. Det bör vidare stå vilket bankinstitut som helst fritt att i fri konkurrens få sälja utländsk valuta till postverket för dess postgirorörelse. Föreningen förutsätter att postverket är berett att träffa serviceavtal

med andra banker på samma villkor som med PK-banken när det gäller service vid postverkets över 2 400 kontor. Det är angeläget att betingelserna för ett fortsatt ostört samarbete inte rubbas när det gäller inlösen av varandras checkar och uttag på varandras motböcker. Bankföreningen finner det slutligen angeläget att PK-banken fyller ut den roll som Postbanken spelat som förmedlare av långfristig kredit.

Svenska sparbanksföreningen anför liknande synpunkter som Svenska bankföreningen. Sparbanksföreningen framhåller sålunda att tillskapandet av en ny statlig affärsbank inte får innebära att denna får arbeta under andra villkor än övriga banker. Postens nuvarande organisation innebär avsteg från principen om konkurrens på likartade villkor. Avskiljs Postbanken från postverket, måste postverket jämföras med andra statliga affärsverk och åläggas samma krav på neutralitet som åvilar dessa. Promemorian innebär vissa avsteg från de principer som bör gälla för konkurrensen på kreditmarknaden. Föreningen föreslår att postgiro-rörelsen inom postverket får en enbart betalningsförmedlande funktion. Förvaltningen av de i rörelsen uppkomna inlåningsmedlen bör överlåtas till kreditinstituten som fritt får konkurrera om postgiromedlen. Bl. a. torde postverket härigenom få högre ränteersättning. Föreningen erinrar om SIBOL-utredningen vars genomförande starkt torde minska postgirots och bankgirots betydelse.

Endast från några håll avstyrks förslaget i huvudfrågan. Ledamoten i postverkets styrelse *Kurt Eklöf* anser att utredningsmaterialet är otillräckligt och att det skulle vara synnerligen olyckligt att nu vidta några avgörande förändringar i Postbankens ställning. Eklöf kan därför inte heller ansluta sig till den lösning som postverkets styrelse föreslår i sitt yttrande. En närmare analys skulle sålunda behövas dels beträffande de ekonomiska förutsättningarna för postverket efter upprättandet av PK-banken, dels beträffande effekten på den inlåningsrörelse, som f. n. bedrivs av Postbanken, och dels beträffande fusionens effekter från kreditmarknadssynpunkt och då närmast med tanke på det stora underskott som råder i fråga om långfristig och medelfristig kredit, medan det råder ett överflöd på kortfristig, traditionell bankkredit.

Ledamöterna i postverkets styrelse *Elias Jönsson* och *Bertil Lidgard* anser att ett samgående praktiskt taget bara innebär negativa konsekvenser för postverkets ekonomi, personal och kunder. Förslaget bör därför avvisas och frågan utredas av en parlamentariskt tillsatt kommitté. Om förslaget genomförs, bör dock postverkets föreslagna modifieringar beaktas.

Postbanksdirektionen har till Postbankens styrelse avgett förslag till yttrande. I detta konstaterar direktionen att samgåendet är en komplicerad fråga och att konsekvenserna är ytterligt svåröverskådliga och svårbedömbara. Utredningsmaterialet borde ha varit mera djupgående och frågan borde ha blivit föremål för en mer vittomfattande utredning.

Argumentationen för ett samgående är vidare otillräcklig. Postbanken behöver utveckla och differentiera sin rörelse. Den i prop. 1969: 158 givna begränsningen av Postbankens utvecklingsmöjligheter kan sättas i samband med det förordade samarbetet mellan Postbanken och Kreditbanken. Begränsningarna gäller hinder att bygga ut kreditrörelsen och utlandsrörelsen. Inte heller har Postbanken kunnat inrätta fondrörelse och notariatrörelse. Detta har varit ett handikapp för Postbanken och de angivna hindren för utvecklingen borde inte ha fått kvarstå.

Risk föreligger enligt direktionen för att samgåendet leder till en försvagning av den statliga banksektorn. Skälen är bl. a. att Postbankens profil som "neutral" bank suddas ut, vilket blir till förfång för PK-bankens marknadsmässiga möjligheter att hävda sig. Överspillningseffekter kan befaras till övriga delar av banksystemet. Risk finns att PK-bankens utlåning i större utsträckning kommer att generera inlåning inom andra affärsbanker. En närmare integration mellan postgiro och bankgiro kan bli en följd, vilket sannolikt gynnar andra banker på bekostnad av den statliga bankverksamheten.

Lördagsöppethållande i postverket skulle, anser direktionen vidare, innebära en betydande komplikation vid ett samgående. Samtliga nuvarande Postbanks- och Kreditbankskunder skulle få anlita postanstalterna. Det kan diskuteras, om postverket kan avvisa anspråk från andra banker att betjäna även deras kunder. Tillströmningen av "bankkunder" skulle kunna leda till en ohållbar situation. Enda utvägen kan då bli att stänga postanstalterna på lördagarna. Ett betydande inlåningsbortfall skulle kunna bli följden. Den statliga banksektorn har störst möjligheter att hävda sin ställning och stärka sin konkurrenskraft, om de två bankerna i fortsättningen får verka som två separata bankföretag i konkurrens med varandra. Begränsningarna i prop. 1969: 158 måste dock upphävas.

Om ett samgående sker, måste den i promemorian nämnda arbetsgruppen skyndsamt påbörja sin verksamhet efter ett beslut om samgående mellan Postbanken och Kreditbanken.

Postbanksdirektionen vill inte erinra mot förslaget i promemorian att ansvaret för postgiorörelsen skall ligga i postverket.

Direktionen anser det angeläget att postverkets personal genom aktiv medverkan erhåller stimulans för insatser för PK-banken. Detta skulle bl. a. gälla aktivare försäljning och även enklare kreditgivning till privatpersoner vid postanstalter.

Direktionen förordar att PK-banken redan vid starten tillförs ytterligare minst 200 milj. kr. i eget kapital utöver vad som föreslås i promemorian.

Vice postbankschefen *Gösta Hultin*, som närvarit vid ärendets avgörande i postverkets styrelse, har i särskilt uttalande framhållit att materialet i promemorian är knapphändigt och att argumentationen

för samgåendet är otillräcklig. Från banksynpunkt kan det vara logiskt att sammanföra ansvaret och beslutanderätten till PK-banken när det gäller postsparbanks- och personkontorörelserna. Från postverkets synpunkt kommer Hultin dock till en annan slutsats. Stora praktiska svårigheter föreligger att sammanföra två så strukturellt olika företag som Postbanken och Kreditbanken. Osäkerhet råder om den för postverkets ekonomi betydelsefulla ersättningsfrågan. En försämring av möjligheterna till resultatutjämning i bankrörelsens tre grenar blir följderna, om man till PK-banken överför spar- och personkontorörelserna. Postverkets kraftiga dominans i den föreslagna PK-banken gör det nödvändigt att postverket får ett avgörande inflytande över dessa två grenar. Policyn bör alltså ligga hos postverket. Eget ansvar för rörelsegrenarna bidrar till nödvändig stimulans hos ledning och anställda hos postverket för att samarbetet med PK-banken skall bli positivt.

På grund av det anförda biträder Hultin postverkets centrala direktionens förslag att postsparbanks- och personkontorörelserna skall vara kvar hos postverket liksom bestämmanderätten över dessa. I övrigt hänvisas till postbanksdirektionens förslag till remissvar.

När det härefter gäller frågan om ersättning till postverket i anledning av det föreslagna samgåendet mellan de två statliga bankerna tillstyrker samtliga remissinstanser, som uttalat sig i frågan, att postverket skall tillgodogöras ersättning. Olika meningar anför dock i fråga om sättet för beräkning av ersättningen. *Bankinspektionen* framhåller att, om PK-banken i enlighet med inspektionens förslag skall överta även postgiroörelsen, frågan bortfaller om vilken avkastning som skall gottgöras postverket för postgiromedlen. Om inspektionens förslag inte genomförs, anser inspektionen att följande beräkningsgrunder bör gälla. Enligt promemorian skall postgiromedlen förräntas efter en räntesats som motsvarar PK-bankens faktiska procentuella avkastning på sina placeringar med avdrag för hanteringskostnader och risktagande. Härtill kommer också kostnader för det kapital som PK-banken enligt kapitaltäckningsreglerna måste hålla som bas för rörelsen. Väsentligare är att förräntningen till postverket kommer att delvis bestämmas av bankens från Kreditbanken övertagna låneportfölj, vilken innefattar kortfristiga och mera intäktsgivande krediter i större utsträckning än Postbankens låneportfölj. Enligt inspektionens förslag skall PK-banken betala enbart en ersättning till postverket för dess arbete med postgirot och sparrörelsen och alltså inte som enligt promemorian både ränta och ersättning. Ersättningen skall på företagsekonomisk grund vara relaterad till verkets kostnader. Enligt bankinspektionen föreligger det stora svårigheter att bestämma ersättning till postverket. Å ena sidan är det viktigt att inte PK-banken med hänsyn till postverkets allmänna förpliktelser får betala för stora ersättningar. Å andra sidan måste postverket få täckning för kostnaderna för den organisation som krävs för

att postverket skall klara sina förpliktelser. Ersättningen till postverket får inte innehålla något subventionselement för PK-banken. Enligt inspektionens mening kan bestämmandet av ersättning kräva tillgång till ett särskilt organ på hög nivå av skiljenämnds karaktär. Inspektionen finner det befogat att avgöranden i ersättningsfrågor kan hänskjutas till en sådan nämnd. I nämnden bör även ingå representanter för PK-banken och postverket.

Postverket yrkar att det av utredningen skisserade ersättningssystemet beträffande inte räntebärande giroinlåning skall gälla för all inlåning via postverkets organisation. I PK-bankens marginal för hanteringskostnader bör så långt det är rimligt bankens konsolideringsbehov tillgodoseas. Denna ersättningsform skapar ett starkare incitament till att uppnå en större inlåningsvolym i posten än vad förslaget i promemorian skulle ge. Ersättningssystemet måste anknäta till den funktionella och ansvarsmässiga uppdelningen mellan postverket och PK-banken. Det kan göras enklare, säkrare och mera lättkontrollerat om inlåningsrörelsen i sin helhet får sitt hemvist i postverket. Postgiro-, spar- och personkontorörelserna kan då även i avräkningshänseende behandlas som den naturliga resultatenheter de utgör. Beträffande ersättningssystemet framhåller postverket att det är en stor brist att ett förslag till samgående mellan Posbanken och Kreditbanken läggs fram utan att där redovisas ett genomarbetat förslag till lösning av ersättningsfrågan. Postverket motsätter sig bestämt det skisserade ersättningssystemet vad avser annat än den inte räntebärande inlåningen. Ersättningsfrågan är enligt postverkets åsikt av så stor både reell och principiell betydelse att riktlinjerna — efter närmare utredning — bör underställas riksdagen.

Riksrevisionsverket anser att en väg att klara motsättningarna vid ett samgående är att utforma ersättningsreglerna riktigt och så att ingen felaktig styrning åstadkommes. Största intresse motsättningen finns inom sparbanksrörelsen. Olika tolkningar kan råda om "servicens volym", som enligt promemorian kan förändras och därmed påverkar "utgångsersättningen". Det är enligt riksrevisionsverket viktigt att ersättningsreglerna och därmed preciseringen av servicens volym utformas så att båda parter strävar åt samma håll. Ersättningsreglerna är inte tillräckligt klart angivna i promemorian. Det är därför omöjligt att göra en mer ingående bedömning av förslagets konsekvenser. För att PK-banken skall få intresse av postgiro- och sparbankens rörelser krävs att banken får ersättning inte bara för hanterings- och riskkostnader utan även för viss vinst för utlåningsverksamheten. "Samkostnaderna" bör analyseras noggrannare för att en rättvisare fördelning skall kunna ske mellan Postbanken och allmänna poströrelsen. Vanlig avgift för brevfrösendelser bör erläggas av Postbanken så att banken i konkurrenshänseende jämförs med andra banker. Försäkringsmässigt beräknade pensionskostnader för den tjänstgörande personalen bör ingå i avräkningen.

Den ersättning som postverket skall erhålla för den löpande driften av sparbanks- och personkontorörelserna samt postgirokapitalkonton resp. postverkets ränteinkomster för insättningen på räkning i PK-banken av postgiromedel bör beräknas av både postverket och PK-banken och bli föremål för revision på båda håll. Revisionen kommer att kontrolleras av riksrevisionsverket, som föreslår att samråd sker med verket i fråga om överförandet av Postbankens tillgångar och skulder till PK-banken.

LO accepterar att ersättning till postverket för utförda tjänster åt PK-banken fastställs vid förhandlingar mellan parterna.

SACO konstaterar att det i promemorian inte sägs någonting om hur ersättningssystemet skall utformas och på vilka grunder ersättning skall beräknas.

Svenska bankföreningen framhåller att en ersättningsberäkning till postverket är ur de konkurrerande bankernas och skattebetalarnas synvinkel ett oavvisligt villkor. Svenska sparbanksföreningen understryker ersättningsfrågans stora betydelse och anser att det finns uppenbara risker för oklara ersättningsgrunder. Detta kan skapa mistankar om medveten subvention till någon parts fördel, särskilt om postverkets verksamhet till viss del finansieras över statsbudgeten. Föreningen finner det angeläget att möjligheter till full insyn i ersättningsfrågan skapas.

Departementschefen

Inledning

I prop. 1968: 143 angående ändringar i banklagstiftningen föreslog jag på grundval av kreditinstitututredningens betänkande en samordning och liberalisering av rörelsereglerna för affärsbanker, sparbanker och jordbrukets kreditkassor. Samordningen innebar att rörelsereglerna för affärsbanker, sparbanker och kreditkassor i allt väsentligt utformades på enhetligt sätt. Något förslag lades dock inte fram för Postbankens del. Jag framhöll att först sedan viss ytterligare utredning företagits ämnade jag ta upp frågan om Postbankens ställning och uppgifter på kreditmarknaden. Propositionen godkändes av riksdagen (BaU 60, rskr 368).

Efter att på mitt uppdrag ha utrett formerna för ett samarbete mellan Postbanken och Kreditbanken överlämnade den särskilt tillkallade utredningsmannen i december 1968 en promemoria (Stencil Fi 1968: 10) Samarbete Postbanken-Kreditbanken. I april 1969 överlämnade poststyrelsen till mig en promemoria Postbanken — Utredning med författningsförslag.

1968 års promemoria innehöll en rad konkreta förslag till samverkan mellan Postbanken och Kreditbanken, i första hand när det gällde utlåningssidan. I promemorian konstaterades att det, mot bakgrund av ut-

vecklingen mot större och slagkraftigare enheter på kreditmarknaden och med tanke på det orationella i en samtidig uppbyggnad av två statliga banker med likartade funktioner, var angeläget att möjligheterna till samverkan togs till vara också inom den statliga banksektorn. Den allmänna målsättningen för de statsägda instituten borde vara att verka för ökad konkurrens och bättre valmöjligheter på kreditmarknaden. Det framhölls att de nya krav som utvecklingen inom näringslivet ställer på kreditmarknaden ytterligare inskräpper behovet av en aktiv statlig politik i dessa hänseenden. Det borde därvid, framhöll utredningsmannen, vara av stor betydelse att kunna utnyttja den samlade styrkan och kapaciteten hos de två statliga bankerna.

I promemorian föreslogs att de båda bankerna skulle bilda ett bolag för emission av bostadsobligationer och avlyft av byggnadskrediter. Samarbetet borde vidare leda till att ett effektivt bidrag gavs till kreditgivningen till näringslivet. Förutsättningarna för vidgad service på betalningsförmedlingens område borde utredas av de två bankerna. Vidare borde ett samgående ske när det gäller dataservice, exempelvis vid löneuträkning och hyresredovisning. I fråga om utlandsverksamheten, t. ex. såvitt gäller arbitrageverksamhet, borde ett samarbete kunna etableras. Vidare borde Postbanken aktivt kunna sälja de olika former för finansiering av utrikeshandel som ingår i Kreditbankens utlandsrörelse men inte i Postbankens. Postbanken borde också kunna inrikta sin verksamhet på en aktiv försäljning av Kreditbankens sortiment, t. ex. när det gäller medverkan vid obligations- och aktieemissioner, förmedling av köp och försäljning av aktier och obligationer. Nya former av tjänster borde också sökas för gemensam produktion och marknadsföring. I informations- och reklamverksamhet borde de två bankerna uppträda som en bankgrupp, Postbanken-Kreditbanken. I promemorian föreslogs också vissa organisatoriska ändringar. De viktigaste var att Postbanken skulle få en särskild styrelse, i vilken skulle ingå tre ledamöter från Kreditbankens styrelse. I sistnämnda bank skulle ingå tre ledamöter från Postbankens styrelse.

I den av poststyrelsen överlämnade promemorian föreslogs en anpassning av rörelsereglerna för Postbanken till de regler som gäller för affärsbanker, sparbanker och jordbrukets kreditkassor. Vidare föreslogs skyldighet för Postbanken att hålla eget risktäckande kapital. Kapitaltäckningsbehovet skulle tillgodoses genom tillskott av statsmedel och genom avsättning av vinstmedel i rörelsen.

Efter sedvanlig remissbehandling av de båda promemoriorna tog jag i prop. 1969: 158 upp de i dem framlagda synpunkterna och förslagen. Jag framhöll att en samverkan mellan de båda bankerna i första hand borde inriktas på områden där ett gemensamt utnyttjande av resurserna och ett direkt praktiskt samarbete kan stärka de två bankernas konkurrensförmåga och främja deras utvecklings- och förnyelsearbete. Jag konstaterade

rade också att förslaget om ett vidgat samarbete mellan de båda statliga bankerna tillstyrkts av nästan alla remissinstanser som yttrat sig i frågan. Ett ökat samarbete framstod för mig som ett naturligt led i en politik som syftar till att anpassa organisationen av kreditgivningen till utvecklingen inom näringslivet och byggnadsverksamheten. Jag framhöll att de båda statliga bankerna tillsammans svarar för en kreditgivningskapacitet som betydligt överstiger något av de privata institutens. De skulle därför i samverkan komma att erbjuda ett slagkraftigt alternativ till de privata instituten och därigenom aktivt bidra till en utveckling av kreditmarknaden i riktning mot bättre funktionsduglighet och kundservice.

I likhet med förslaget i 1968 års promemoria fann jag övervägande skäl tala för att Postbankens ställning inom postverket inte ändrades. Även när det gäller samarbetets innehåll och de föreslagna organisatoriska ändringarna fann jag skäl att i allt väsentligt tillstyrka de i promemorian framlagda förslagen. Jag godtog också de för Postbanken föreslagna ändrade rörelsereglerna och nya bestämmelserna om kapitalbildning. Förslag till ny postbankslag lades fram i propositionen. Riktlinjerna för det av mig förordade samarbetet mellan Postbanken och Kreditbanken antogs av riksdagen (SU 190, BaU 53, rskr 423 och 430) och lag (1969: 732) om postbanken trädde i kraft den 1 januari 1970.

1973 års promemoria

I denna promemoria tas frågan upp om ett fördjupat samarbete mellan Postbanken och Kreditbanken. Det framhålls att erfarenheten, efter det 1969 års beslut träffades, har givit vid handen att det varit förenat med betydande svårigheter att finna tillräckligt många och omfattande områden för samarbete, där en samverkan framstår som företagsekonomiskt lönsam för de båda, i princip självständiga, bankenheterna. Liksom tidigare gällt för Kreditbanken innebar de nya rörelseregler som beslöts för Postbanken, att den skulle verka i konkurrens på lika villkor med övriga bankinstitut. De båda bankerna har därför haft att samtidigt värna om sin egen konkurrenskraft — även gentemot varandra — och samtidigt söka etablera en långtgående samverkan. Det står därför, framhålls det i promemorian, klart att ett förverkligande av de intentioner som låg till grund för 1969 års riksdagsbeslut kräver att även en organisatorisk samordning kommer till stånd. Denna bör få formen av ett samgående mellan de båda statliga bankerna.

Det förslag som redovisas i promemorian har tre huvudsyften, nämligen att dels samordna de båda bankernas resurser så att man når största möjliga slagkraft på den allmänna kreditmarknaden och effektivt kan möta konkurrensen från andra banker, dels ge samordningen en sådan form, att de båda bankerna även utåt framträder som en enhet och kan utnyttja de fördelar detta innebär i marknadsföringen

av bankernas tjänster, och dels så litet som möjligt påverka arbets- och anställningsförhållandena för dem, som i Postbanken och allmänna poströrelsen sysslar med postsparbanks- och postgirogöromål.

Från dessa utgångspunkter föreslås att en ny statlig affärsbank kallad Post- och Kreditbanken (PK-banken) skapas. Denna bank får tillgångar i storleksordningen 29 miljarder kronor och blir bl. a. i fråga om storleken av inlåningen från allmänheten Sveriges största bank. Kreditbanken föreslås i sin helhet uppgå i PK-banken. Postbankens verksamhet föreslås bli uppdelad mellan PK-banken och postverket enligt följande. Postbankens tillgångar överförs i huvudsak till PK-banken. Postgirorelsen överförs till postverket och bildar där en ny avdelning. Postverket skall inte bedriva utlåning eller placeringsverksamhet utan skall placera tillgängliga likvida medel på särskild räkning i PK-banken. Postsparbanks- och personkontorörelsen överförs till PK-banken. Hela den rutinmässiga driften av sparbanksrörelsen vid postanstalterna skall liksom hittills ligga kvar i postverket. Från Postbanken överförs till PK-banken, förutom vissa ledande funktioner, också sådana enheter som sekretariatet, finansavdelningen samt delar av marknads-, redovisnings- och revisionsavdelningarna. De resterande delarna av nuvarande Postbanken överförs till postverket.

För postgirorelsens del innebär således förslaget att postgirot i fortsättningen organisatoriskt skall utgöra en avdelning inom postverket och att postgirots medel skall placeras på inlåningsräkning i PK-banken. Denna räkning kommer i fortsättningen att röra sig i takt med förändringarna i postgirots totala behållning. Inom postgirorelsen redovisas f. n. även viss inlåning på räntebärande räkningar. Denna inlåningsverksamhet är jämförlig med vanlig bankinlåning och föreslås bli överflyttad till PK-banken.

Förslaget innebär vidare att alla policyfrågor beträffande postgirorelsen kommer att avgöras av postverkets ledning. Detta gäller t. ex. frågor om avgifter, servicenivå och över huvud taget frågor om mål och medel för verksamheten.

Den del av Postbankens utlandsrörelse, som kan anses knuten till postgirot, föreslås ligga kvar inom postgirot. Övrig utlandsrörelse föreslås bli överförd till PK-banken. Postgirot bör enligt förslaget anskaffa valutor för sin utlandsverksamhet genom PK-banken.

När det gäller regleringen av de ekonomiska mellanhavandena mellan PK-banken och postverket skiljs i promemorian mellan två frågor. Den ena är hur ersättningen skall beräknas för det arbete postverket utför för PK-bankens räkning. Den andra är vilken avkastning som skall tillgodoräknas postverket på de medel som är placerade på räkning i PK-banken. I fråga om sparrörelsen föreslås ersättningen fastställas så att den i utgångsläget ger samma belopp som enligt nuvarande system. Ersättningens storlek bör justeras med hänsyn till för-

ändringar i servicens volym och andra förhållanden som påverkar kostnadsläget inom postverket. Postgiromedlen bör förräntas efter en räntesats som motsvarar PK-bankens faktiska procentuella avkastning på sina placeringar med avdrag av en skälig marginal för bl. a. hantlingskostnader och risktagande.

Samgående frågan

Postbanken är den sammanfattande benämningen på postsparbanken och postgirot och utgör organisatoriskt en av postverkets huvudenheter. Banken leds av en särskild styrelse. Före tillkomsten av lagen om postbanken (1969: 732) reglerades Postbankens verksamhet genom förordningen (1922:277) angående postsparbanken och förordningen (1924: 378) angående postgirorörelse samt genom reglementet (1968: 683) om förvaltning av postbankens medel. Postsparbanken tillkom på 1880-talet och inrättades för att stimulera sparandet hos främst mindre inkomsttagare. Postgirorörelsen startade år 1925 och tillkom för att underlätta betalningsrörelsen och främja sådana betalningsmetoder som är ägnade att minska användandet av kontanta medel. Genom postbankslagen upphävdes förordningarna om postsparbanken och postgirorörelsen. Med stöd av lagen och den nuvarande instruktionen för postverket (SFS 1969: 736) utövar Postbanken postgiro-, sparbanks- och personkontorörelserna.

De två statliga bankerna skiljer sig såväl i sin struktur på in- och utlåning som i fråga om organisation väsentligen från varandra. Kreditbanken, som är en fullständig affärsbank, hade en balansomslutning vid det senaste årsskiftet på ca 9 miljarder kr. Bankens inlåning uppgick till ca 7,5 miljarder kr. Vid samma tillfälle utgjorde Postbankens balansomslutning ca 20 miljarder kr. och av detta belopp uppgick inlåningen till ca 18 miljarder kr. fördelade med 5 miljarder kr. på postgirokonton, 1,5 miljarder kr. på personkonton — Postbankens lönekontoform — samt resterande belopp inom postsparbanksrörelsen. Genom den senare har Postbanken en bred förankring inom privatpersongruppen för vilken bokfördes ca 4,5 miljoner postsparbankskonton. Postbanken har en central ställning inom landet i fråga om betalningsförmedling genom i första hand postgirorörelsen. Under år 1972 förmedlades totalt 325 miljoner betalningar, därav 268 miljoner för postgirot, och detta totala antal utgjorde mer än 50 % av samtliga bankinstituts transaktionsantal. Förmedlat belopp i postgirot under år 1972 utgjorde 1 059 miljarder kr. I fråga om placeringarna, dvs. utlåning och obligationer, är också strukturen olika hos de två bankerna. Medan Kreditbanken har en affärsbanksbetonad placeringsstruktur återfinns hos Postbanken fortfarande mycket av den fördelning som kom till då banken arbetade som kapitalmarknadsinstitut. Organisatoriskt skiljer sig bankerna åt på så sätt att Kreditbanken arbetar i sin kundkontakt genom ca 140 egna

bankkontor medan Postbanken arbetar genom poströrelsens postanstalter, lantbrevbärare och driftombud eller ca 5 200 kontaktpunkter.

De båda bankinstituten har sålunda sammanlagt en mycket betydande kapacitet och bredd och borde vid ett fördjupat samarbete dem emellan kunna erbjuda all den bankmässiga service och sakkunskap som ett expanderande näringsliv och en fordrande allmänhet kräver. Självfallet kan den statliga banksektorn dock inte konkurrensmässigt hävda sig gentemot de stora privata bankaktiebolagen, om inte erforderliga resurser ställs till dess förfogande. En underdimensionering av den statliga banksektorn i förhållande till den privata skulle medföra avsevärda nackdelar när det gäller möjligheterna att medverka till en samhälls-inriktad kreditgivning i konkurrens med andra kreditinstitut. Den skulle också innebära en försvagning av möjligheterna för de statliga bankerna att hävda sin ställning i konkurrens med andra banker när det gäller stöd åt svensk industri såväl här i landet som utomlands. En samlad styrka på den statliga banksektorn är därför enligt min mening en ovillkorlig nödvändighet.

Målsättningen när det gäller 1969 års beslut var att genom ökad samverkan mellan Postbanken och Kreditbanken åstadkomma den ökade slagkraft på kreditmarknaden som är en förutsättning för en utveckling mot bättre funktionsduglighet och kundservice. På en rad punkter angavs också i prop. 1969: 158 hur detta ökade samarbete mellan de båda bankerna borde komma till uttryck. I samband därmed ändrades också rörelsereglerna för Postbanken i syfte att ge banken legal rätt att utöva alla inom bankväsendet förekommande rörelsegrenar samtidigt som banken underkastades i stort sett samma krav på kapitaltäckning och likviditet som gäller för andra banker. Härigenom erhöll Postbanken betydligt vidgade placeringsmöjligheter jämfört med tidigare. Någon förändring skedde emellertid inte av Postbankens organisatoriska ställning som en enhet inom postverket även om styrelserna för de båda bankerna delvis blev gemensam.

Det kan i dag konstateras att 1969 års beslut inte har lett till den utveckling inom den statliga banksektorn som åsyftades genom beslutet. Den olika strukturen av de båda statliga bankerna har inte ändrats utan snarare förstärkts efter 1969 års beslut. Som framhålls i 1973 års promemoria har det varit förenat med betydande svårigheter att finna tillräckligt många och omfattande områden för samarbete där en samverkan framstår som företagsekonomiskt lönsam för de båda bankerna. Den ökade konkurrensen mellan bankinstituten har inte bara gjort sig gällande i förhållande till de privata bankerna utan också inbördes mellan de två statsägda bankerna. Detta har självfallet inte enbart varit till gagn för den statliga bankverksamheten. Samtidigt ger de i det föregående belysta förhållandena angående Postbankens ekonomiska situation vid handen att bankens möjligheter till en utveckling i positiv

riktning under nuvarande betingelser är begränsade. I likhet med vad som anförs i promemorian anser jag det därför nödvändigt att, för att det av statsmakterna år 1969 fattade beslutet skall kunna förverkligas, nu gå ett steg längre och vidta en organisatorisk förändring av de två bankernas verksamhet. En sådan förändring kan enligt min uppfattning bara ske genom att de båda bankerna sammangår i en bank. I likhet med vad som uttalas i promemorian och av vissa remissinstanser förordar jag sålunda att Postbanken och Kreditbanken går samman i en ny statlig affärsbank, kallad Post- och Kreditbanken (PK-banken).

Vad beträffar de närmare formerna för samgåendet mellan de två bankerna vill jag anföra följande. I promemorian föreslås att Kreditbanken i sin helhet uppgår i den nya banken varjämte den uppdelningen av Postbankens rörelse föreslås att de inlåningskonton, för vilka Postbanken betalar ränta, förs över till PK-banken medan de inlåningskonton, för vilka Postbanken inte har någon räntekostnad, får ligga kvar i postverket. Detta innebär följaktligen att sparrörelsen förs över till PK-banken. Detsamma gäller personkontorörelsen medan den helt övervägande delen av postgirorörelsen kommer att ligga kvar i postverket. Huvuddelen av Postbankens tillgångar föreslås bli överförda till PK-banken. Vidare skall enligt promemorieförslaget postverket på uppdragsbasis åt PK-banken ha hand om det expeditionella och bokföringsmässiga arbetet med sparrörelsen. PK-banken å sin sida skall på uppdragsbasis åt postverket ha hand om förvaltningen av postgiromedlen. I båda fallen skall uppdragstagaren tillgodogöras ersättning av uppdragsgivaren.

De sålunda föreslagna formerna för samgåendet har i huvudsak tillstyrkts av flera remissinstanser, däribland Postbanken, Kreditbanken och LO. Från en del håll har kritik däremot riktats mot den föreslagna uppdelningen av postbankens verksamhet. Å ena sidan har krav framförts på att hela inlåningsrörelsen skall vara kvar i postverket medan utlåningsrörelsen förs över till den nya banken. Bland de remissinstanser som framför synpunkter i denna riktning är postverket och vissa tjänstemannaorganisationer, däribland Statstjänstemannaförbundet. Bankinspektionen, å andra sidan, förordar att all bankverksamhet, dvs. förutom sparrörelsen, hela postgirorörelsen förs över till PK-banken. Vissa remissinstanser tar ej uttrycklig ställning till den föreslagna uppdelningen utan förordar ytterligare utredning.

För egen del vill jag anföra följande. Vad först beträffar förslaget att till PK-banken föra över Kreditbankens hela verksamhet tillstyrker jag att så sker. I själva verket innebär uppgåendet av Kreditbanken i den nya banken inga andra tekniska förändringar för Kreditbankens vidkommande än att dennas firma ändras till Post- och Kreditbanken (PK-banken) och att ny bolagsordning upprättas. Såvitt förslaget rör Postbanken gäller helt andra förutsättningar, främst med hänsyn till

den olika rörelseinriktning Postbanken har i förhållande till ett bankaktiebolag. Postbankens verksamhet består som nämnts av sparrörelsen, dvs. sparbanks- och personkontorörelserna, samt postgiorörelsen.

Den dominerande delen av en banks verksamhet utgörs av in- och utlåning. Ett naturligt samband föreligger mellan dessa verksamhetsformer, eftersom en samlad bedömning av dem är nödvändig för att bankens ekonomi och ställning i övrigt skall kunna rätt överblickas. Om, som bl. a. föreslagits av postverket, den uppdelningen av Postbankens sparrörelse skulle ske att inlåningen förlades till postverket och utlåningen till PK-banken, skulle detta innebära en svår belastning för PK-banken som för sitt ställningstagande på creditsidan skulle bli beroende av uppgifter och ställningstaganden m. m. från postverket. I överensstämmelse med promemoriaförslaget och vissa remissinstanser — bl. a. bankspektionen, de av samgåendet berörda två bankerna och LO — anser jag därför att Postbankens hela sparrörelse både i fråga om inlåning och utlåning bör föras över till PK-banken. Givetvis skall denna bank därvid svara för det slutliga ställningstagandet i dessa frågor men det är enligt min uppfattning inte bara lämpligt utan också nödvändigt att banken i policy- och marknadsfrågor samråder med postverket. Eftersom det inte finns något behov av att ändra det nuvarande systemet för den löpande hanteringen, bör denna ombesörjas av postverket på i stort sett samma sätt som hittills. Jag förutsätter härvid att PK-banken och postverket träffar en överenskommelse enligt vilken postverket åtager sig att mot ersättning för den nya bankens räkning utföra de rutinmässiga och expeditionella uppgifter som tidigare utförts inom Postbanken eller för dess räkning inom allmänna poströrelsen.

De medel som i postgiorörelsen inestår på särskilda, räntebärande räkningar bör närmast betraktas som inlåningsmedel, vilka kan jämföras med inlåningen i sparrörelsen. Med hänsyn härtill anser jag i likhet med vad som föreslagits i promemorian att dessa räkningar bör urskiljas från postgiorörelsen i övrigt och föras över till PK-banken för att där behandlas på samma sätt som inlåningsräkningarna i sparrörelsen. Därvid bör de nu befintliga möjligheterna att föra över tillgångar mellan postgirokonton och räntebärande räkningar behållas.

När det gäller den inte räntebärande och samtidigt väsentliga delen av postgirot kan det från banksynpunkt med visst fog hävdas att också denna del av postgiorörelsen utgör ett led i bankverksamheten och därför bör föras över till den nya banken. Jag har viss förståelse för denna synpunkt. Å andra sidan vill jag erinra om att postgiorörelsen på ett särskilt sätt är integrerad i allmänna poströrelsen och berör stora delar av den inom postverket arbetande personalen. Mot bakgrund härav finner jag det lämpligt att den väsentliga, icke räntebärande delen av postgirot blir kvar hos postverket. Detta innebär sålunda att post-

girot i fortsättningen kommer att utgöra en enhet inom postverket och att avgörandet i frågor beträffande postgirotörelsen kommer att handhas av postverkets ledning. Jag vill dock i anslutning till det sagda understryka vikten av att policyfrågor, som är av särskild betydelse för postgirots utveckling, avgörs efter samråd med PK-banken. Exempel på frågor där samråd kan vara av betydelse är vissa frågor rörande avgifter, servicenivå, produktutveckling och marknadsföring. I sammanhanget bör erinras om att Postbankens utlandsrörelse i allt väsentligt är knuten till postgirot. Denna del bör också i fortsättningen ligga kvar inom postgirot och därmed inordnas i postverket. Jag anser det naturligt att postverket för denna del av verksamheten anlitar PK-banken för inköp och försäljning av valutor.

Jag vill i detta sammanhang erinra om den pågående utredningen om att sammanföra post- och bankgiro till ett enda gemensamt girosystem. Den här beskrivna uppdelningen bör i förhållande till nuläget underlätta tillkomsten av ett sådant sammanförande, som då kan tänkas administreras av postverket.

En särskild fråga gäller placeringen av de medel som flyter in över postverket — inkl. de medel som omfattas av den del av postgirotörelsen som skall stanna kvar hos postverket. En grundläggande tanke med de av mig nu förordade organisatoriska ändringarna är att postverket i fortsättningen inte skall bedriva utlåning eller annan medelsplacering och att verket, när det gäller sparrörelsen, endast skall svara för administrationen av inlåningen mot ersättning från PK-banken. De nu angivna verksamhetsformerna är enligt min mening i stället typiska för bankrörelsen som sådan och bör därför i fortsättningen bedrivas inom PK-banken. Det anförda gäller också beviljandet av krediter i form av postgirokredit. Som en följd härav bör postverket — i linje med det samarbete mellan verket och PK-banken som är en av förutsättningarna för att de båda skall kunna utnyttja varandras resurser och utvecklas rationellt och effektivt — placera inlutna medel på räkning hos den nya banken för att där förräntas enligt särskilda regler.

En betydande del av verksamheten inom Postbanken utgörs av den centrala bokföringsorganisationen för sparrörelsen och postgirot. Denna del av Postbankens verksamhet, huvudsakligen maskinell utrustning och till bokföringen knuten personal, har ett intimt samband med arbetet inom den allmänna poströrelsen. Det skulle knappast vara förenligt med ett rationellt och ekonomiskt betraktelsesätt att, samtidigt som den väsentliga delen av postgirotörelsen förs över från Postbanken till postverket, till PK-banken flytta över sådana delar av Postbankens verksamhet som tekniskt och administrativt är djupt integrerade med den övriga poströrelsen. Postbankens centrala bokföringsenheter och med dessa sammanhängande enheter bör därför enligt min mening stanna kvar hos postverket.

Jag har nyss anfört att Kreditbankens verksamhet helt bör uppgå i den nya banken. Som en följd härav bör Kreditbankens centrala bokföringsapparat inordnas i PK-banken. Vad beträffar den av Postbanken f. n. utnyttjade bokföringsorganisationen bör PK-banken efter samgåendet använda den organisation och apparatur som stannar kvar hos postverket. Huruvida denna lösning på sikt är den mest praktiska och ekonomiska torde vara svårt att nu uttala sig om. Tills vidare bör dock den av mig förordade ordningen väljas.

I promemorian har föreslagits att Postbankens tillgångar och skulder i huvudsak förs över till den nya banken. Förslaget har i allmänhet godtagits av de remissinstanser som uttalat sig i frågan. Från några instansers sida har dock på en punkt ifrågasatts jämkning i förslaget. Man har sålunda anfört att de i Postbankens rörelse ingående fastigheterna — belägna i kvarteren Blåmannen (utom centralposthuset) och Barnhusväderkvarnen i Stockholm — i samband med omorganisationen bör tillföras postverket. Fastigheterna har i den för Postbanken upprättade balansräkningen år 1972 upptagits till ett värde av 121,2 milj. kr. Postverket har anfört att dessa fastigheter till övervägande delen kommer att utnyttjas för den verksamhet, som verket skall bedriva i egen regi eller på entreprenad för PK-banken, och att fastigheterna därför bör överföras till postverket. Även de båda statliga bankerna anser att fastigheterna vid omorganisationen bör tillföras postverket, varvid PK-banken bör i form av kontanta medel tillföras det belopp som motsvarar fastigheternas värde.

Jag kan i huvudsak instämma i de sålunda framförda synpunkterna. Även efter samgåendet kommer postverket att behöva disponera fastigheterna för sin verksamhet, bl. a. när det gäller den i postgironörelsen utnyttjade dataanläggningen. Eftersom fastigheterna således även fortsättningsvis kommer att i väsentlig omfattning användas av postverket talar enligt min mening praktiska skäl för att fastigheterna tillförs postverket i samband med att Postbankens verksamhet övergår till PK-banken. Till frågan om ersättning i anledning av fastighetsövergången återkommer jag i det följande.

En särskild fråga som behandlats i promemorian avser den nya bankens egna kapital. Som närmare redovisas i promemorian har Kreditbanken f. n. en tillfredsställande konsolideringsgrad medan Postbanken får betraktas som klart underkapitaliserad. Situationen framgår tydligt av det förhållandet att det egna kapitalet i relation till balansomslutningen var — enligt bankinspektionens decemberrapport år 1972 — för Svenska Handelsbanken 3,82 %, Skandinaviska Enskilda Banken 3,64 %, Götabanken 3,11 %, Kreditbanken 2,99 % och för Postbanken endast 0,89 %. I promemorian föreslås att PK-banken erhåller ett eget kapital som svarar mot den blivande omfattningen av bankens rörelse. Detta möjliggörs genom att PK-banken föreslås få ett aktiekapital som

motsvarar det dubbla nuvarande aktiekapitalet i Kreditbanken. Aktiekapitalet i Kreditbanken är f. n. 158,4 milj. kr. Aktiekapitalet i PK-banken skulle alltså enligt förslaget uppgå till 316,8 milj. kr.

Jag vill härutöver anföra följande. För att täcka Postbankens kapitalbehov har statsmakterna tillskjutit 177,4 milj. kr. Detta belopp har i Postbankens räkenskaper fördelats med 25,4 milj. kr. i dispositionsfond och vardera 76 milj. kr. i stamkapital och statsverklån. Dessa 177,4 milj. kr. bör från kapitaltäckningssynpunkt betraktas som eget kapital. Beloppet bör enligt min uppfattning i sin helhet föras över till PK-banken. Någon beskattning till följd av överförandet bör inte äga rum. Med beaktande även av Kreditbankens eget kapital, som — med frånräknande av 12,7 milj. kr. som under år 1973 avsatts för vinstutdelning — vid utgången av år 1972 uppgick till 285,4 milj. kr., skulle PK-banken härigenom få ett sammanlagt eget kapital av drygt 462 milj. kr. Med tillskott av ett aktiekapital om 158,4 milj. kr. skulle det egna kapitalet i PK-banken därefter uppgå till sammanlagt 621,2 milj. kr., fördelade med 316,8 milj. kr. på aktiekapital, 158,4 milj. kr. på reservfond och 146,0 milj. kr. på disponibla medel. Jag anser att storleken av det i promemorian sålunda föreslagna kapitalet under nuvarande omständigheter är lämpligt avvägd. Utvecklingen får ge vid handen om en ändring av kapitalets storlek kan anses motiverad. Eftersom det av mig förordade tillskottet av aktiekapital bör ha skett redan före påbörjandet av den nya bankens verksamhet, förordar jag att till PK-banken för budgetåret 1973/74 anvisas ett investeringsanslag av 158,4 milj. kr. Tillskottet bör ske i form av nyteckning till aktiernas nominella värde.

Ett spørsmål av stor betydelse gäller förutsättningarna för postverket att efter den av mig förordade omorganisationen upprätthålla oförändrad servicenivå gentemot allmänheten och fortsätta verksamheten med oförminskad personalstyrka. Jag bortser i detta hänseende från motsvarande förhållanden för Kreditbankens vidkommande, eftersom några problem av nämnda art inte torde föreligga i detta fall. I promemorian framhålls, som tidigare nämnts, att den där föreslagna omorganisationen inte kommer att påverka vare sig servicen gentemot allmänheten eller den i postverket berörda personalens arbets- och anställningsförhållanden. LO framhåller att ett samgående enligt principförslaget skulle innebära att en utökad och effektivare service kan ges till kunderna. Liknande synpunkter anförs av Statsanställdas förbund. Eftersom man kan förutse en expanderande verksamhet för PK-banken bör enligt LO personalen kunna garanteras att de omplaceringar och rationaliseringar inom postverket och Postbanken som är oundvikliga på grund av sammanslagningen görs på ett sådant sätt att inte någon inom personalen blir avskedad eller kommer i ett sämre läge än med nuvarande situation. Från vissa personalorganisationers

sida framhålls att samgåendet inte får leda till personalinskränkningar eller försämringar för de berörda anställda.

Jag har i det föregående redogjort för huvudsyftet med samgåendet mellan de två statliga bankerna, nämligen att genom en enda statlig bank nå största möjliga slagkraft på den allmänna kreditmarknaden och att effektivt kunna konkurrera med andra banker. Självfallet är avsikten inte att åstadkomma störningar eller försämringar i fråga om arbets- och anställningsförhållandena för dem som verkar i Postbankens och allmänna poströrelsens tjänst. Inte heller bör det av mig förordade samgåendet ha till följd att postverkets ekonomi till följd härav försämras eller att inskränkningar på grund av samgåendet behöver ske i den allmänna postservicen gentemot allmänheten. De farhågor som i dessa avseenden uttalats från några håll är enligt min uppfattning obefogade. Tvärtom vill jag instämma i LO:s uppfattning att samgåendet kommer att leda till en utökad och effektivare kundservice och en expanderande verksamhet för PK-banken. Detta utgör i sig en garanti för att inga personalinskränkningar eller försämringar för de anställda kommer att ske till följd av de av mig förordade organisatoriska förändringarna. Det är emellertid självklart att samgåendet ställer krav på smidighet och vilja till anpassning hos de berörda parterna för att samgåendet skall bli till nytta och fördel och få optimal effekt. Det sagda får i hög grad betydelse när det gäller det ömsesidiga utnyttjandet av postverkets och PK-bankens service som avses komma till stånd.

I promemorian förutsätts att de förutvarande postsparbankskunderna bör ha möjlighet att använda samtliga PK-bankens kontor för insättningar och uttag. På motsvarande sätt bör PK-bankens kunder få möjlighet att utnyttja postanstalterna för insättningar och uttag. Jag förutsätter att postverket efter överenskommelse med PK-banken åtager sig att mot ersättning utföra viss service för bankens räkning. En viktig del av innehållet i en sådan överenskommelse rör därvid möjligheterna för PK-bankens kunder att utnyttja den fältservice som i dag tillhandahålls Postbankens kunder. Jag utgår från att parterna i den blivande överenskommelsen kommer att ta till vara dessa möjligheter. Givetvis får inte samgåendet mellan de båda statliga bankerna leda till att servicen försämras för allmänheten. Detta gäller bl. a. den nuvarande lördagsservicen på postanstalterna. En strävan bör därför vara för parterna att även i fortsättningen upprätthålla hittillsvarande servicenivå. För att medverka till att den av mig förordade omorganisationen kan genomföras friktionsfritt bör aktiv information ske i fråga om samgåendets innebörd och konsekvenser. Sådan information bör genom de berörda bankernas försorg ske snarast möjligt efter det att riksdagen fattat beslut i fråga om samgåendet.

Jag är medveten om att servicen på postanstalterna och särskilt då lördagsservicen kan från andra bankers sida betraktas som att PK-

banken härigenom får en från konkurrenssynpunkt särskilt gynnad ställning. Något hinder bör emellertid enligt min mening inte föreligga mot att en motsvarande service av postverket lämnas även övriga banker, om de skulle önska det. Skulle sådan önskan föreligga, bör förhandlingar upptas mellan postverket och övriga berörda banker.

Som jag nyss framhållit bör samgåendet inte ha till följd att personalinskränkningar sker eller att försämringar åstadkoms i anställningsförhållandena för den berörda personalen. I promemorian anförs att den föreslagna organisationen innebär att den personal, som nu inom allmänna poströrelsen eller i Postbanken sysslar med arbetsuppgifter inom sparrörelsen, kommer att kvarstå i oförändrade arbets- och anställningsförhållanden i postverket. Samgåendet kommer dock att påverka dessa förhållanden inom Postbankens sekretariat, finansavdelning och delar av marknads-, redovisnings- och revisionsavdelningarna. Den inom dessa områden sysselsatta personalen, omkring 150 personer, avses bli erbjuden anställning i den nya banken.

Jag kan godta den i promemorian gjorda bedömningen av de ändringar i anställnings- och arbetsförhållandena för Postbankens personal som blir följden av ett samgående mellan de båda statliga bankerna. Överflyttningen till PK-banken av de uppskattningsvis 150 personerna bör dock, som framhållits i promemorian, ske på frivillig väg. Personer som berörs av omorganisationen men som av något skäl önskar stanna kvar i postverket skall alltså beredas fortsatt arbete inom verket.

En särskild fråga som bör uppmärksammas gäller den verkan som det av mig förordade samgåendet har såvitt rör Postbankens och Kreditbankens inlåningskunder. Enligt allmänna regler torde gälla att den överlåtande gäldenärens förpliktelser inte upphör utan borgenärens samtycke. Detta skulle principiellt innebära att Postbankens och Kreditbankens inlåning kunde föras över till PK-banken först efter individuellt samtycke från varje inlåningskund. En sådan ordning skulle emellertid bli administrativt mycket betungande och förefaller mig inte lämplig. Någon skada eller ökad risk för inlåningskunderna kan inte anses uppkomma genom de två statsägda bankernas uppgående i PK-banken. Jag anser det därför inte heller nödvändigt att tillgripa förfarandet med kallelse på okända borgenärer enligt förordningen (1862: 10) om tioårig preskription och om kallelse å okända borgenärer.

Under förutsättning att beslut om samgående mellan Postbanken och Kreditbanken enligt de av mig nu föreslagna riktlinjerna fattas vid 1973 års riksdag bör samgåendet kunna genomföras den 1 juli 1974. Dessförinnan måste självfallet organisationen av den nya bankens verksamhet förberedas. När det gäller detaljutformningen av organisationen aktualiseras åtskilliga frågor, som måste lösas genom överlägg-

ningar mellan intressenterna. Exempel på sådana frågor är det närmare samarbetet, arbetsfördelningen och ersättningsfrågor.

Som framhållits i promemorian är det uppenbart att lösningen av nu nämnda frågor kan få stor betydelse för PK-bankens framtida arbete. Enligt min uppfattning är det därför lämpligt att de personer som sedermera kommer att ingå i PK-bankens styrelse bereds möjlighet att själva delta i och påverka utformningen av sådana ställningstaganden och beslut rörande den nya bankens organisation och verksamhet som fattas under tiden fram till den 1 juli 1974. För att möjliggöra detta bör, på sätt föreslagits i promemorian, styrelserna i Postbanken och Kreditbanken, så snart riksdagsbeslutet föreligger, göras identiska och till ledamöter utses de personer, vilka avses skola ingå i den blivande PK-bankens styrelse. Redan dessförinnan bör dessa personer utses att ingå i en delegation med uppgift att snarast påbörja det nödvändiga förberedelsearbetet. Sedan riksdagsbeslut föreligger bör bestämmelserna i den för postverket gällande instruktionen, såvitt gäller antalet ledamöter i Postbankens styrelse, bringas i överensstämmelse med vad som i detta avseende gäller för bankaktiebolag. Det kan här nämnas att för bankaktiebolag gäller enligt 71 § lagen (1955: 183) om bankrörelse bl. a. att antalet ledamöter skall vara minst fem och högst tjugotre. Genom den anförda lösningen skapas utrymme för att i Postbankens och Kreditbankens styrelser — vilka båda formellt och reellt kommer att fungera fram till dagen för ikraftträdandet av den nya organisationen — kan som ledamöter ingå samma personer som fr. o. m. den nya organisationens ikraftträdande avses ingå i PK-bankens styrelse.

För att bl. a. sådana frågor, som jag nyss berört, skall handläggas på ett rationellt och ändamålsenligt sätt bör, som föreslagits i promemorian, arbetet därmed ledas av en särskild arbetsgrupp bestående av representanter för postverket och den interimistiska styrelsen för de båda bankerna. Ordförande i arbetsgruppen bör utses av Kungl. Maj:t. Om förslag som arbetsgruppen framlägger inte skulle godtas av de berörda styrelserna bör det slutliga avgörandet ankomma på Kungl. Maj:t.

I detta sammanhang vill jag ta upp en av bankinspektionen väckt fråga. Inspektionen har föreslagit att en särskild skiljenämnd inrättas för att avgöra sådana frågor om ersättning till PK-banken och postverket som den av mig föreslagna arbetsgruppen inte förhandlingsvägen kan lösa. Enligt inspektionens förslag borde i en sådan nämnd ingå företrädare för vardera av de två parterna.

I och för sig kan man naturligtvis tänka sig att frågor som den av mig föreslagna arbetsgruppen inte kan lösa, slutligt avgörs av en skiljenämnd vari ingår representanter för postverket och den blivande PK-

banken. Mot en sådan lösning kan emellertid invändas att man i realiteten tillskapar dubbla organ för lösande av delvis sammanhängande frågor, vilket med hänsyn till de två organens sammansättning torde vara mindre lämpligt. Vidare kan förutsättas att den helt övervägande delen av de frågor som behandlas av den av mig föreslagna arbetsgruppen kommer att lösas förhandlingsvägen. De frågor som gruppen inte förmår lösa, torde vara av den art att de lämpligen bör underställas Kungl. Maj:t. Jag är med hänsyn härtill inte beredd att förorda inrättande av en särskild skiljenämnd.

I promemorian har föreslagits att i PK-bankens styrelse skall ingå representanter för bankens personal och — med hänsyn till de intima kontakter som bör upprätthållas mellan banken och postverket — för postverket, däribland också en representant för verkets personal. Flera remissinstanser, däribland personalorganisationerna, har också tagit upp frågan om rätt för de anställda i postverket och PK-banken att tillsätta ledamöter i den nya bankens styrelse. Några organisationer har uttryckligen krävt att få tillsätta en eller ett par ledamöter i styrelsen.

Självfallet måste den nya bankens styrelse tillsättas så att därigenom dess betydelse på kreditmarknaden kommer till klart uttryck. En naturlig förutsättning för ett positivt samarbete mellan PK-banken och postverket är härvid att verket erhåller representation i den nya styrelsen. Postverkets personal bör härvid givetvis vara representerad i den nya styrelsen. Jag finner det också naturligt att de anställda i PK-banken erhåller representation i styrelsen. Jag anser det tillräckligt att tre ledamöter tillsätts i den nya bankstyrelsen som representanter för de anställda, varav en som representant för anställda i postverket och två som representanter för PK-bankens personal. Frågan om den nya styrelsens omfattning och sammansättning i övrigt torde få behandlas i administrativ ordning i samband med prövningen av det blivande förslaget till bolagsordning för PK-banken.

Ersättningsfrågan

Frågan om hur de ekonomiska mellanhavandena skall lösas mellan PK-banken och postverket har av remissinstanserna ägnats särskild uppmärksamhet. Enligt promemorian kan här skiljas mellan å ena sidan hur ersättning skall beräknas för det arbete postverket utför för PK-bankens räkning och å andra sidan vilken avkastning som skall tillgodoräknas postverket på de medel som för verkets räkning är placerade i PK-banken.

Vid remissbehandlingen har ett flertal synpunkter och förslag till lösningar i frågan framförts och jag vill i detta hänseende hänvisa till den lämnade redovisningen av innehållet i remissyttrandena. I likhet med vad som anförts i promemorian och i de remissyttrandena, där er-

sättningsfrågorna behandlats, anser jag att lösningen av dessa frågor är av väsentlig betydelse för såväl PK-banken som postverket. Frågorna bör enligt min mening inte avgöras i förevarande sammanhang utan bli föremål för närmare utredning och överväganden. Som allmänna rikt-punkter för ersättningsbestämmande bör dock gälla att PK-banken skall utge ersättning för de tjänster, som postverket enligt särskild överenskommelse kommer att utföra för bankens räkning. Jag syftar här bl. a. på det bestyr som postverket har i samband med mottagande, kvittering och överförande till PK-banken av sparmedel och postgiro-medel på räntebärande räkning samt bokföring av sådana transaktioner. PK-banken bör å sin sida vara berättigad till ersättning av postverket för bl. a. hanterings- och riskkostnader i samband med förvaltning av de inte räntebärande postgiromedlen.

En särskild fråga gäller ersättning med anledning av överförandet till postverket av de på Postbanken bokförda fastigheterna i kvarteren Blåmannen och Barnhusväderkvarnen. Värdet av fastigheterna uppgår enligt 1972 års balansräkning till 121,2 milj. kr. Med hänsyn till att Postbankens tillgångar genom frånskiljande av fastigheterna reduceras med nämnda belopp bör PK-banken tillföras motsvarande summa. Jag förordar att för budgetåret 1973/74 till PK-banken anvisas ett belopp om 121,2 milj. kr., motsvarande fastigheternas värde.

En lämplig väg att utreda de ersättningsfrågor, som inte redan lösts, synes vara att överlåta dessa till den av mig i det föregående föreslagna arbetsgruppen. Det bör ankomma på denna att redovisa resultatet av arbetet i nu berörda avseende till de interimistiskt fungerande styrelserna och till postverkets styrelse. Skulle enighet mellan parterna inte nås får, som jag berört i det föregående, tvistiga frågor hänskjutas till Kungl. Maj:t.

Övergångsbestämmelser

Som jag tidigare nämnt bör den nya organisationen vara genomförd så att samgåendet mellan Postbanken och Kreditbanken kan ske den 1 juli 1974. Samgåendet förutsätter att vissa ändringar sker i den lagstiftning vari regler ges om Postbanken. Som en följd av att Postbanken upphör genom att uppgå i PK-banken bör lagen (1969: 732) om postbanken upphävas. Den nya banken kommer att drivas i aktiebolags form. För den kommer att gälla lagen (1955: 183) om bankrörelse. I den mån förhållanden i sin helhet hänför sig till tiden före samgåendet mellan Postbanken och Kreditbanken, bör självfallet postbankslagen tillämpas. Om däremot ett rättsförhållande uppkommit i Postbankens rörelse och med stöd av postbankslagen men fortbestår efter samgåendet, bör förhållandet i fortsättningen regleras av banklagen i tillämpliga delar.

För att det klart skall framgå att gäldansvar och andra förpliktelser, som vid tidpunkten för samgåendet åvilade Postbanken, därefter övergår på PK-banken förordar jag att en erinran härom tas in i övergångsbestämmelserna till den av mig föreslagna lagen om upphävande av postbankslagen. Någon motsvarande föreskrift torde, med hänsyn till det sätt på vilket Kreditbanken kommer att ombildas, inte behövas i fråga om förpliktelser som vid nämnda tidpunkt åvilade denna bank. Det får anses självklart att PK-banken efter utgången av juni 1974 övertar sådana förpliktelser.

Postbanken omnämns på en del ställen i den centrala banklagstiftningen. Förslag läggs fram till ändringar av de lagrum i lagen (1955: 183) om bankrörelse, lagen (1955: 416) om sparbanker och lagen (1956: 216) om jordbrukskasserörelsen där Postbanken förekommer. Därutöver förekommer uttrycken postbanken eller postsparbanken i ett antal författningar. Då jag inte anser det nödvändigt att i detta sammanhang föreslå de ändringar i dessa författningar som föranleds av upphävandet av lagen om postbanken, bör särskilt föreskrivas att ifrågavarande bestämmelser upphävs i vad avser Postbanken eller Postsparbanken.

I olika kungörelser och instruktioner förekommer bestämmelser med anknytning till Postbankens verksamhet. Nödvändiga ändringar i dessa bestämmelser kommer att vidtas i administrativ ordning.

I de avseenden där den av mig förordade omorganisationen rör postverket och därmed sammanhängande spörsmål har jag samrått med chefen för kommunikationsdepartementet.

Hemställan

Under åberopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

dels antaga inom finansdepartementet upprättade förslag till

1. lag om upphävande av lagen (1969: 732) om postbanken,
2. lag om ändring i lagen (1955: 183) om bankrörelse,
3. lag om ändring i lagen (1955: 416) om sparbanker,
4. lag om ändring i lagen (1956: 216) om jordbrukskasserörelsen,

dels godkänna de av mig förordade riktlinjerna för samgående mellan Postbanken och Sveriges Kreditbank till ett nytt statligt bankaktiebolag, kallat Post- och Kreditbanken (PK-banken),

dels medge att postverket omorganiseras efter i huvudsak de riktlinjer som jag förordat,

dels godkänna de av mig förordade riktlinjerna för kapitalbildning i Post- och Kreditbanken,

dels till *Post- och Kreditbanken* på tilläggsstat I för budgetåret 1973/74 anvisa ett investeringsanslag av 279,6 milj. kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

The first part of the report is devoted to a description of the
 work done during the year. It is divided into two main sections,
 one dealing with the general work and the other with the
 special work. The general work consists of the following items:

1. The work done in the laboratory during the year.
 2. The work done in the field during the year.
 3. The work done in the office during the year.

The special work consists of the following items:

1. The work done in connection with the investigation of the
 cause of the disease.

2. The work done in connection with the investigation of the
 mode of transmission of the disease.

3. The work done in connection with the investigation of the
 effect of the disease on the health of the community.

4. The work done in connection with the investigation of the
 effect of the disease on the economy of the community.

5. The work done in connection with the investigation of the
 effect of the disease on the social life of the community.

6. The work done in connection with the investigation of the
 effect of the disease on the physical life of the community.

